

Anne Mäenpää

PALVELUSUUNNITELMA -
VELVOLLISUUS VAI MAHDOLLISUUS

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
2010

PALVELUSUUNNITELMA- VELVOLLISUUS VAI MAHDOLLISUUS

Mäenpää, Anne

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

Tammikuu 2010

Ohjaajat: Saaristo, Sirpa SHO ja Sallinen, Merja TtM

Sivumäärä: 35

Liitteitä: 5

Asiasanat: palvelusuunnitelma, itsemäärääminen, esteettömyys, henkilökohtainen apu

---

Tämä opinnäytetyö on osa Vammaispalveluverkosto- hankkeen Henkilökohtaisen avun keskuksen perustamisen tueksi tehdyn kyselyn toteuttamista. Vammaispalveluverkosto -hankkeen toteuttaman kyselyn tarkoituksena oli kerätä tietoa Satakuntaan mahdollisesti perustettavan Henkilökohtaisen avun keskuksen valmistelutyön ja suunnittelun tueksi. Tietoa kerättiin tulevilta käyttäjiltä eli avustajien työnantajilta. Kyselyn avulla he saivat oman äänensä kuuluviin kertomalla omia tarpeitaan ja toiveitaan sekä halukkuuttaan käyttää Henkilökohtaisen avun keskuksen palveluja. Kyselylomakkeen avulla saatiin myös tietoa palvelusuunnitelmien laadinnan tilanteesta Satakunnassa. Lisäksi teemahaastattelun avulla koottiin kolmen vammaisen henkilön omia näkemyksiä ja kokemuksia palveluista ja palvelusuunnitelman tärkeydestä.

Kyselylomakkeita lähetettiin Poriin 116 kpl ja kuuteentoista ympäristökuntaan 100 kpl eli yhteensä 216 kpl. Vastauksia tuli 73 kpl, joista Porista 44 (60 %) ja ympäristökunnista 28 (38 %). Palvelusuunnitelma oli laadittu kaikista vastaajista neljälle-kymmenelleyhdelle eli vähän yli puolelle, kahdellekymmenelleyhdelle ei ollut laadittu palvelusuunnitelmaa ja kymmenen vastaaja ei tiennyt onko heille laadittu palvelusuunnitelma. Porissa ja ympäristökunnissa ei palvelusuunnitelman laadinnassa ollut merkittäviä eroja. Molemmissa suunnitelma oli laadittu noin puolelle vastanneista.

Teemahaastattelussa esiinnousseet teemat henkilökohtaisesta avusta, esteettömyydestä sekä yksilölliset tarpeet ovat tärkeitä näkökohtia palvelusuunnitelman laadinnassa. Kahden vastaajan mielestä palvelusuunnitelman merkitys oli siinä, että vammaisen kaikki palvelut ja tukitoimet on kirjattu yhteen. Palvelusuunnitelmasta voisi tarkistaa tarpeen tullen, miten asioista on sovittu. Palvelusuunnitelman päivitystä pidettiin tärkeänä muuttuvien elämäntilanteiden myötä.

SERVICE PLANNING: OBLIGATION OR OPPORTUNITY?

Mäenpää, Anne

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling and Planning

January 2010

Supervisors: Saaristo, Sirpa (Lecturer) and Sallinen, Merja (MSc)

Number of pages: 35

Appendices: 5

Keywords: service plan, self-determination, accessibility, personal assistance

---

This thesis forms a part of the implementation of a survey conducted for the establishment of a Personal Assistance Centre included in the project for the creation of the Vammaispalveluverkosto service network for the disabled. The purpose of the survey was to gather information to aid in the preparation and planning of the Personal Assistance Centre that may be established in Satakunta. Information was gathered from potential users, i.e. assistants' employers. The survey allowed them to make their voices heard, indicating their needs, wishes and willingness to use the services of such a centre. The survey also provided information on the status of service planning in Satakunta. In addition, focused interviews were used to gather views and experiences regarding services and the importance of service planning from three disabled people.

A total of 216 questionnaires were sent out, of which 116 went to Pori and 100 to 16 surrounding municipalities. There were 73 responses, of which 44 (60%) came from Pori and 28 (38%) from the surrounding municipalities. Of the respondents, 41 had received a service plan, 21 had not, and 10 did not know whether a service plan had been made for them. There were no significant differences between service planning volumes in Pori and its surroundings; in both geographical areas, a plan had been made for approximately one half of respondents.

The focused interviews brought up the themes of personal assistance, accessibility and individual needs as important things to consider in the making of a service plan. Two respondents thought that the most important thing about service plans was that they gathered together all the services and support measures offered to a disabled person. The service plan could also be used to check what things had been agreed, if necessary. The respondents considered it important for the service plan to be updated as circumstances changed.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	YHDENVERTAISUUS JA TASA-ARVO.....	6
2.1	Vammaisuuskäsityksissä tapahtuneista muutoksista	6
2.2	Tasavertaisen elämän edellytykset.....	7
2.2.1	Palvelut ja tukitoimet	7
2.2.2	Henkilökohtainen apu	9
2.2.3	Esteettömyys	10
3	PALVELUSUUNNITELMA.....	10
3.1	Taustalla oleva lainsäädäntö	10
3.2	Palvelusuunnitelman laadinta	11
3.3	Palvelusuunnitelman sisältö.....	14
3.4	Keskeisiä käsitteitä palvelusuunnitelman taustalla.....	15
3.4.1	Itsenäisyys, itsemääräämisoikeus.....	15
3.4.2	Asiakaslähtöisyys	17
4	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT	17
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
5.1	Kyselytutkimuksen toteuttaminen	18
5.1.1	Kyselylomake.....	19
5.1.2	Kyselyyn osallistujat	20
5.2	Teemahaastattelu	20
5.2.1	Haastattelujen toteuttaminen	21
5.2.2	Haastateltavat	21
5.3	Aineiston analysointi	22
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	23
6.1	Kyselyn tulokset.....	23
6.2	Haastattelutilanne ja haastatteluissa esiin tulleet teemat.....	25
6.1.1	Palvelusuunnitelma ja sen päivitys	25
6.1.2	Esteettömyys	26
6.1.3	Henkilökohtainen apu	28
6.1.4	Yksilölliset tarpeet ja toiveet palvelujen suunnittelussa	29
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
8	POHDINTA.....	31
	LÄHTEET.....	34
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) eli vammaispalvelulaki uudistui syyskuussa 2009. Lain uudistuksen myötä vaikeavammaisen oikeus palvelutarpeen selvittämiseen, palvelusuunnitelman laatimiseen ja palveluja koskevan asian viivytyksettömään käsittelyyn vahvistui. Vammaisella on oltava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palveluidensa ja tukitoimiensa suunnitteluun ja järjestämiseen. Palveluiden toteutuksella vammaisen toiveiden ja tarpeiden mukaan edistetään hänen itsemääräämisoikeuttaan ja mahdollistetaan toimiminen ja osallistuminen yhteiskuntaan yhdenvertaisena jäsenenä muiden kanssa. (Ahola & Konttinen 2009, 5-9.) Uudistuneen vammaispalvelulain 3a§:n mukaan vammaiselle on laadittava palvelusuunnitelma ilman aiheetonta viivästystä palveluiden ja tukitoimien selvittämiseksi. (L981/2008). Vammaispalvelukokonaisuuteen tuli myös henkilökohtaisen avun- käsite. Määrärahasidonnainen tukitoimi henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen muuttui subjektiiviseksi oikeudeksi henkilökohtaiseen apuun. (Ahola & Konttinen 2009, 5-9.)

Vammaispalveluverkosto- hanke oli maakunnallinen Satakunnassa toimiva vammaispalvelujen käytäntöjen yhtenäistämiseen pyrkivä hanke. Se alkoi vuonna 2007 ja päättyi lokakuun lopussa 2009. Hankkeessa perustettiin henkilökohtainen apu- työryhmä, jonka tavoitteena oli valmistella Satakuntaan mahdollisesti perustettavaa Henkilökohtaisen avun- keskusta. (Joensuu 2008, 2.) Tämän valmistelutyön tueksi työryhmä toteutti kevään 2009 aikana kyselyn henkilökohtaisen avustajan työnantajille eli vaikeavammaisille, joilla oli henkilökohtainen avustaja- tai palveluasumis- päätös.

Tämä opinnäytetyö on osa Vammaispalveluverkosto- hankkeen Henkilökohtaisen avun keskuksen perustamisen tueksi tehdyn kyselyn toteuttamista. Opinnäytetyössäni tarkastelen Vammaispalveluverkosto- hankkeen kyselyn perusteella palvelusuunnitelmien laadinnan tilannetta Satakunnassa. Lisäksi teemahaastattelun avulla kokosin kolmen vammaisen henkilön omia näkemyksiä ja kokemuksia palveluista ja palvelusuunnitelman tärkeydestä.

2 YHDENVERTAISUUS JA TASA-ARVO

2.1 Vammaisuuskäsityksissä tapahtuneista muutoksista

Ennen sosiaalihuollon kehittymistä vammaisen elinolot saattoivat riippua hänen omasta kyvystään elättää itsensä sekä läheisten antamasta huolenpidosta. Invalidihuoltolaki tuli voimaan 1946 ja sen kumosi niin sanottu vammaispalvelulaki 1988. Vammaispalvelulain tarkoituksena oli edistää vammaisten yhdenvertaista asemaa ja ehkäistä sekä poistaa vammaisuudesta aiheutuvia haittoja. Laki on ollut merkittävä edistysaskel vammaisten elämässä. Lainsäädännön tasolla on päästy itsemääräämisoikeuteen ja valinnanvapauteen. Vammaisten palvelut ovat kuitenkin osittain kuntien rahoituksen varassa, joten päätöksentekoa ohjaa lain lisäksi taloudelliset ja asenteelliset seikat. (Nurmi-Koikkalainen 2006, 31–32.) Vallitseva ihmis- ja yhteiskuntäkäsitys heijastuu käsitykseen vammaisuudesta. Vammaisuuteen suhtautuminen on sisältänyt syrjintää, leimaamista sekä tietämättömyyttä ja välinpitämättömyyttä. (Selonteko vammaispolitiikasta 2006, 8.)

Vammaisuus- käsitteeseen yleensä liitetään pysyvä anatominen tai fysiologinen poikkeavuus tai vajavuus. Tähän liittyy usein myös erilaisia toiminnallisia rajoituksia tai sosiaalista haittaa. Vammaisuuden laajassa käsitteessä pitkäaikaissairaudet katsotaan kuuluvaksi käsitteen piiriin. Vammaisuuden lääketieteellisessä mallissa korostetaan yksilön sairautta, vammaa tai vauriota. Ajatellaan, että yksilön toiminnallisuuden esteenä ja sosiaalisena haittana on yksilöllinen vajavuus. Hoitamalla yksilön vauriota ja sen aiheuttamia fyysisiä ja psyykkisiä rajoituksia voidaan vähentää osallistumisen esteitä ja sosiaalista haittaa. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 103–104.)

Toisessa mallissa vammaisuutta tarkastellaan sosiaalisesta näkökulmasta. Ympäristön ominaisuudet ja yhteiskunnalliset rakenteet aiheuttavat ongelmia, eikä vammaisten ihmisten tarpeita oteta riittävästi huomioon. (Selonteko vammaispolitiikasta 2006, 8.) Vammaisuus tulisi nähdä sosiaalisena, taloudellisena ja poliittisena kysymyksenä eikä yksilölliseen vajavuuteen tai ongelmaan liittyvänä ilmiönä. Vammaisuuteen liittyvät haitat ja yksilölliset ongelmat katsotaan olevan yhteiskunnan tuot-

tamia, koska vammaisten kansalaisten elämä ja olosuhteet ovat jääneet liian vähälle huomiolle. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 103–104.)

2.2 Tasavertaisen elämän edellytykset

Suomalaisessa vammaispolitiikassa keskeisiä periaatteita ovat vammaisten oikeudet yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin (Selonteko vammaispolitiikasta 2006, 27–28). Vammaisten yhdenvertaisuus taataan Suomen perustuslaissa, joka kieltää asettamasta ketään eriarvoiseen asemaan muun muassa vammaisuuden perusteella (Perustuslaki 6§). Vammaisilla henkilöillä pitää olla samat oikeudet kuin muillakin kansalaisilla ja todellinen mahdollisuus osallistua yhteiskuntaan täysivaltaisena jäsenenä. Vammaisten osallisuuden edellytyksenä ovat myönteinen suhtautuminen, vammaisten tarpeiden huomioiminen sekä vammaisten osallistuminen heitä koskevaan suunnitteluun, päätöksentekoon ja toimenpiteisiin omien edellytysten mukaisesti. Osallistumisen rajoittavia asenteellisia, kommunikaatioon liittyviä sekä fyysisiä esteitä pitää tunnistaa, poistaa sekä ennakoida ja näin varmistaa vammaisten osallisuuden toteutuminen jokapäiväisessä arjessa. (Selonteko vammaispolitiikasta 2006, 28.)

2.2.1 Palvelut ja tukitoimet

Vammaisille kuuluvilla palveluilla ja tukitoimilla lievennetään vammaisuudesta aiheutuvaa haittaa ja lisätään vammaisuuden itsemääräämisoikeutta ja itsenäisen elämän mahdollisuuksia. Palvelujen ja tukitoimien katsotaan olevan positiivista erityiskohtelua, jolla lisätään kansalaisten tasa-arvoisuutta. (Selonteko vammaispolitiikasta 2006, 28.)

Kunnalla on vastuu vammaisille järjestettävien palveluiden ja tukitoimien organisoinnista. Yleisesti lääkinnälliseen kuntoutukseen ja muuhun terveyden- ja sairaanhoitoon liittyvät palvelut on järjestetty terveydenhuollossa. Sosiaalista toimintakykyä ylläpitävät tai edistävät palvelut on organisoitu sosiaalihuollon eri yksiköihin. Vammaispalvelut ovat osa sosiaalihuoltoa. (Räty 2003, 37.)

Kunnalla on erityinen järjestämisvastuu koskien vammaispalvelulain mukaan järjestettäviä kuljetuspalveluita, asunnon muutostöitä, asuntoon kuuluvia välineistä ja laitteita, palveluasumista, tulkkipalveluita sekä lakiuudistuksen myötä henkilökohtaista apua. Kunnan on varattava näihin subjektiivisiin oikeuksiin täysimääräisesti tarvetta vastaavat määrärahat. Muut vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja tukitoimet kuuluvat kunnan yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Näitä ns. määrärahasidonnaisia palveluita ovat kuntoutusohjaus, sopeutumisvalmennus, päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet sekä ylimääräiset vaate- ja erityisravintokustannukset. Näitä palveluja kunta järjestää näihin palveluihin varattujen määrärahojen puitteissa. (Räty 2003, 50.)

Sosiaalihuoltolain(1982/710) mukaan kunnan on huolehdittava sosiaalipalveluiden järjestämisestä. Näitä palveluja ovat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelu, asumispalvelut, laitoshuolto, perhehoito ja vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta sekä vammaisten henkilöiden työtoiminta. Työllistämistä tukeva toiminta on erityisesti työhön sijoittumista edistävien kuntoutus- ja muiden tukitoimien edistämistä. Työtoiminnalla tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja sitä edistävää toimintaa. (L 1982/710, 27 d§, 27 e§.)

Laissa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista (556/2005) todetaan, että Kansaneläkelaitos järjestää vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta työ- tai toimintakyvyn turvaamiseksi tai parantamiseksi. Kuntoutuksen tulee perustua kirjalliseen kuntoutussuunnitelmaan. Kuntoutus voidaan järjestää joko laitosp- tai avokuntoutuksena. Ammatillisena kuntoutuksena vaikeavammaiselle voidaan järjestää ja korvata työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien parantamiseksi ja säilyttämiseksi kalliit ja vaativat apuvälineet. Näitä ovat vamman haitan vuoksi hankittavat erityistä teknistä tasoa edellyttävät apuvälineet. (L 556/2005 9§, 10§, 8§.)

Vammaisuuksien tarkoituksena on tukea selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, osallistumista työhön ja opiskeluun sekä tukea toimintakyvyn ylläpitämistä, kotona asumista sekä kuntoutusta ja hoitoa. Vammaisuuksia ovat alle 16 vuotiaan vammaistuki, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki, eläkettä saavan hoitotuki ja hoitotuen osana maksettava veteraanilisä ja ruokavaliokorvaus. Vammaistuet ja hoitotuki on porrastettu tuen tarpeen mukaan perustukeen, korotettuun tukeen sekä ylimpään tu-

keen. Vammaisetuuksiin liittyvät tehtävät hoitaa Kansaneläkelaitos. (L 570/2007, 1§, 2§.)

2.2.2 Henkilökohtainen apu

Vammaispalvelulain uudistuksen myötä määrärahasidonnainen tukitoimi henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen vaihtui subjektiiviseksi oikeudeksi henkilökohtaiseen apuun. Henkilökohtainen apu on vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella. (Ahola & Konttinen 2009, 23–24.) Välttämättömyys henkilökohtaisessa avussa tarkoittaa, että itsenäinen toiminta ei ole mahdollista tai se vie kohtuuttoman paljon aikaa itsenäisesti suoritettuna ja toiminnan tekeminen saattaa aiheuttaa vaaraa tai haittaa henkilölle itselleen tai muille. Henkilökohtainen apu on välttämätöntä myös silloin, jos sen avulla mahdollistetaan tavanomainen elämä vammaiselle henkilölle. Tavanomainen elämä on sellaista elämää mitä muutkin ihmiset yhteiskunnassa elävät ja miten he toimivat. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 36.)

Avustamista voi tapahtua päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä. Henkilökohtaisen avun järjestämistavat ovat henkilökohtainen avustaja, palveluseteli tai kunnan itse järjestämä tai ostama palvelu. Henkilökohtaisen avun saaminen edellyttää vaikeavammaisuutta sekä vaikeavammaiselta voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Järjestelmän tarkoitus on välttämättömän avun turvaaminen sitä eniten tarvitseville. Avun tarpeen välttämättömyyden arviointia helpottaa palvelusuunnitelman suurempi merkitys uudistuneessa vammaispalvelulaissa. (Ahola & Konttinen 2009, 23–24.) Henkilökohtaisessa avussa ei ole kysymys hoivasta, hoidosta, valvonnasta tai muusta ammatillisesta toiminnasta. Henkilökohtaisessa avussa avustettava määrittelee tehtävät asiat ja tehtävät, joita tehdään. Avustettava päättää kuka, mitä, milloin, missä ja miten apua hänelle annetaan. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 34.)

2.2.3 Esteettömyys

Esteettömyys tarkoittaa kaikkien kansalaisten mahdollisuutta osallistua sujuvasti työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Esteettömyyttä on myös palveluiden saatavuus, välineiden käytettävyys, tiedon ymmärrettävyys ja osallistuminen itseä koskevaan päätöksentekoon. (Invalidiliitto, 2009.) Kaikki ovat erilaisia ja toimintakyvyltään vaihtelevia, osa erilaisuudesta voi johtua sairaudesta tai vammasta. Esteettömyydessä ei ole kyse vammaisuudesta tai vammattomuudesta, vaan yksilöiden erilaisuudesta. (Pesola 2009, 10.) Tuotteiden, palveluiden ja ympäristön suunnittelun ratkaisut tulisi laatia erilaisten ihmisten tarpeet ja toimintarajoitteet huomioon ottaen. Esteettömyyden pyrkimys on suunnitella ja järjestää yhteiskunta sopivaksi kaikille. Esteettömyys ei ole vain fyysisen ympäristön esteettömyyttä vaan erilaiset käyttäjät huomioiva kokonaisvaltaista koko yhteiskunnan ja sen eri sektoreiden esteettömyyttä. (Haarni 2006, 30.)

Esteettömyyden rinnalla voidaan puhua myös käytettävyydestä ja saavutettavuudesta. Palveluiden olemassaolo ei riitä, vaan niiden äärelle on päästävä, niistä on saatava tietoa ja niiden on sovellettava kaikkien käyttäjien tarpeisiin. Esteettömyyden toteutumisen mahdollisuudet ovat riippuvaisia asenteista ja suhtautumisesta. Käytännössä vammaiset tarvitsevat esteettömyyden toteutumiseksi sekä vammaisten erityispalveluita että kaikille sopivaa suunnittelua. Tällainen toimintamalli tuottaa vammaisille saavutettavan ja yhdenvertaisen yhteiskunnan. (Haarni 2006, 30.)

3 PALVELUSUUNNITELMA

3.1 Taustalla oleva lainsäädäntö

Asetuksessa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (759/1987) on 2§:ssä mainittu, että vammaiselle henkilölle on yhdessä hänen ja hänen huoltajansa kanssa tarvittaessa laadittava palvelusuunnitelma. Suunnitelma laaditaan palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittämiseksi ja se voi tarvittaessa sisältää

mutakin kuin vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia. (A759/1987, 2§.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (821/2000) vahvisti palvelusuunnitelman tekemisien velvoittavuutta. Lain 7§:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalle on laadittava palvelusuunnitelma, ellei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai suunnitelman laatiminen on muuten tarpeetonta. Suunnitelman laadinnassa korostetaan asiakkaan asemaa ja osallisuutta. Lain mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide sekä kunnioitettava itsemääräämisoikeutta. Palvelusuunnitelma on laadittava yhteisymmärryksessä asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa tai omaisensa kanssa. (L 812/2000, 8§.)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) eli vammaispalvelulaki uudistui 1.9.2009. Uudistuksessa korostui palvelujen suunnittelun merkitys. Lain 3a§:ssä on selvitys palvelutarpeen selvittämisestä ja palvelusuunnitelmasta. Palvelutarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä päivänä yhteydenotosta palvelujen saamiseksi sosiaalipalveluista vastaavalle viranomaiselle. (L 380/1987, 3a§.) Yhteydenotto voi olla suullinen tai kirjallinen ja sen voi tehdä asiakas itse tai joku muu henkilö. Palvelutarpeen selvittämisessä tarkennetaan ja selvitetään yhteydenoton syitä. Tärkeää on asiakkaan oma näkemys tarpeistaan ja toiveistaan sekä palveluiden järjestämisestä. Henkilön omat näkemykset tulisi kirjata sellaisenaan asiakirjoihin kuten palvelusuunnitelmaan. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 31.) Palvelujen ja tukitoimien selvittämisen jälkeen asiakkaalle on ilman aiheutonta viivästyä laadittava palvelusuunnitelma. Palvelusuunnitelman tarkistus tulee tehdä asiakkaan olosuhteiden tai palvelutarpeen muutosten yhteydessä sekä tarpeen mukaan. (L 380/1987, 3a§.)

3.2 Palvelusuunnitelman laadinta

Palvelusuunnitelma on suunnitelma vammaisen henkilön tarvitsemista palveluista ja tukitoimista. Suunnitelmaan tulisi kuvata ne toiminnot ja asiat, joita henkilö haluaisi tehdä, mutta ei voi toteuttaa ilman apua, tukea tai muita tukitoimia. Toteuttamisen esteenä on henkilön vamma tai pitkäaikainen sairaus. Saavuttaakseen haluamansa

asiat henkilö saattaa tarvita tukea, apuvälineitä, asunnon muutostöitä, vammaispalvelulain mukaisia palveluita tai henkilökohtaista apua. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 32.)

Palvelusuunnitelma ei ole päätös tai hakemus palveluista ja tukitoimista, eikä asiakkaalla ole oikeutta vaatia suunnitelmaan sisältyviä palveluita ja tukitoimia. Palvelusuunnitelman voidaan ajatella olevan sosiaalihuollon toteuttajan ja asiakkaan välinen toimintasuunnitelma. Suunniteltuja palveluja ja tukitoimia pitää hakea kirjallisesti erikseen. (Räty 2003, 46.) Palvelusuunnitelman laadinnan ajatellaan olevan prosessi eikä se ei saisi olla pelkästään lain vaatima pakollinen paperi. (Ahola & Konttinen 2009, 14).

Kunnan vammaispalveluista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu sovittu viranhaltija vastaa palvelusuunnitelmien laadinnasta. Palvelusuunnitelma suositellaan laadittavaksi kun aikuinen tai lapsi on uutena asiakkaana vammaispalvelujen piirissä. Suunnitelma olisi laadittava elämän erilaisissa siirtymävaiheissa kuten päivähoitoon tai kouluun siirryttäessä sekä nuoren siirtyessä perusopetuksesta mahdollisiin jatko-opintoihin. Nuoren kohdalla olisi huomioitava myös jatko-opintojen tai ammatillisen koulutuksen päättymisvaihe. Tämän jälkeen suunnitelman tarkistus tulisi sopia tehtäväksi vähintään muutaman vuoden välein. (Pokeva-hanke 2009, 6-7.)

Vammaisella henkilöllä on oikeus kieltäytyä palvelutarpeen selvittämisestä. Hänellä on myös oikeus keskeyttää jo aloitettu selvittäminen. Esimerkiksi jos ulkopuolinen henkilö on tehnyt aloitteen palvelutarpeen selvittämisestä, sitä ei voida aloittaa vastoin vammaisen henkilön tahtoa. Viranomaisella on velvollisuus antaa ennen selvittämisestä luopumista sosiaalihuollon asiakaslaissa 5§:ssä mainittu selvitys asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä selvittää erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. (Ahola & Konttinen 2009, 14.)

Henkilökohtaisen avustaja-järjestelmän kehittämisprojekti eli HAJ-projekti toteutti valtakunnallisen haastattelututkimuksen vuonna 2004. Haastattelututkimuksessa haastateltiin 18 kunnan sosiaalitoimen edustajaa. Heiltä kysyttiin yleisiä asioita kunnan sosiaalipalveluista, henkilökohtaisen avustajajärjestelmän päätöksenteosta ja järjestelmän toimivuudesta sekä viranomaisen näkökulmaa avustajajärjestelmän sisällöstä, toiminnasta ja kehittämistarpeista. 72 % haastateltavista ilmoittivat tekevänsä

palvelusuunnitelman yleensä vain tarvittaessa. Palvelusuunnitelma laadittiin, jos asiakkaalla oli useampia palveluita ja tarvetta eri palvelutuottajien toiminnan koordinointiin. Osa ilmoitti tekevänsä suunnitelman pitkäaikaisasiakkaille, joiden ajateltiin hyötyvän henkilökohtaisesta avustajasta ja suunnitelmasta. Vain kaksi haastatelluista ilmoitti tekevänsä palvelusuunnitelman kaikille asiakkailleen. Loput 17 % eivät tehneet palvelusuunnitelmia asiakkailleen. He perustelivat toimintaansa sillä, että suunnitelman laadintaan menee niin paljon aikaa ja resursseja ettei sitä voi kaikille laatia. Palvelusuunnitelman käyttö ja siitä koituva hyöty arvioitiin heikoksi ja epäselkeäksi. Nykyisin suunnitelman merkitys ja käytännön vaikutus on jäänyt taustalle ja sen laatiminen sekä päivittäminen koetaan joissakin tapauksissa muodollisuutena. Palvelusuunnitelma laadittiin yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa muiden palveluiden edustajien kanssa niissä kunnissa, joissa suunnitelmaa käytettiin asiakastyössä. Palvelusuunnitelmaa käyttävät sosiaalitoimen edustajat ovat kokeneet sen hyväksi työvälineeksi avuntarpeen näyttämiseksi sosiaalitoimelle ja asiakkaan palvelemiseksi. (Heinonen 2006, 55–60.)

HAJ- projektin valtakunnallisessa haastattelututkimuksessa haastateltiin myös vammaisia henkilökohtaisen avustajan työnantajia. Heistä lähes puolet eli 43 % ilmoitti olevansa tyytyväisiä yhteistyöhön sosiaalitoimen kanssa. Osa heistä arvioi pystyvänsä vaikuttamaan asioihinsa ja saavansa äänensä kuuluviin palveluita ja tukitoimia suunniteltaessa. Haastateltavista tyytyväisimpiä yhteistyöhön sosiaalitoimen kanssa olivat ne, joille oli laadittu palvelusuunnitelma ja ne joilla oli riittävästi avustajatunteja. (Heinonen 2006, 101–103.)

Noin neljäsosalle (25 %) haastatelluista palvelusuunnitelma oli laadittu asiallisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Toinen noin neljäsosa (26 %) arvioi suunnitelmansa olevan vanhentunut tai puutteellinen. Melkein puolelle haastateltavista (44 %) ei ollut laadittu palvelusuunnitelmaa ja 6 % ei ollut varma tai tietoinen palvelusuunnitelman olemassaolosta. Suurin osa (86 %) oli ollut mukana palvelusuunnitelman laadinnassa. Haastateltavista 14 % ei ollut läsnä suunnitelman laadinnassa. (Heinonen 2006, 101–103.)

3.3 Palvelusuunnitelman sisältö

Palveluiden suunnittelun lähtökohtana on asiakkaan oma näkemys palvelutarpeestaan. Asiakkaan omat tavoitteet ja näkemykset tulisi kirjata selkeästi ylös. Ne voivat olla osittain eriävät kunnan sosiaalitoimen edustajan kanssa, mutta ne on syytä kirjata. Palvelusuunnitelmasta tulisi käydä ilmi riittävän yksityiskohtaisesti asiakkaan yksilölliseen toimintakykyyn, elämäntilanteeseen ja palvelutarpeeseen liittyvät seikat. Näillä on merkitystä päätettäessä palvelujen sisältöä, järjestämistapaa sekä määrää. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 30–32; Ahola & Konttinen 2009, 14.)

Palvelusuunnitelmassa huomioidaan sosiaalihuoltolaissa sekä vammaispalvelulaissa säädettyt palvelut sekä kunnan sosiaalitoimen kautta järjestettävät palvelut ja tukitoimet. Siinä voidaan myös huomioida laajemminkin palveluita esimerkiksi Kelan ja terveydenhuollon palvelut. Palvelusuunnitelmaan kirjataan henkilön jokapäiväisen selviytymisen kannalta keskeiset palvelut ja tukitoimet. Jokapäiväinen selviytyminen ei tarkoita pelkästään elämiseen liittyviä perustoimintoja, vaan kaikkia elämän osa-alueita. Palvelusuunnitelmassa on huomioitava esimerkiksi työssäkäynti, opiskelu tai lastenhoito. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 30.)

Palveluita suunniteltaessa on huomioitava vammaisen henkilön elämäнкаari, roolit, toimintakyky, olosuhde eli ympäristötekijät, käsitys omasta avuntarpeesta, työ/opiskelu ja toimeentulo, harrastukset, tavoitteet ja toiveet. Ihmisen elämänvaihe ja ikä vaikuttavat palveluiden tarpeeseen. On huomioitava iänmukainen toimintakyky eli mitä samanikäiset muut kansalaiset yleensä tekevät. Kaikkien elämään kuuluu useampia rooleja ja vammaisella yhtenä on vammaisen ihmisen rooli. Hänellä on muitakin rooleja, joita hänen on voitava toteuttaa yhteisössään. Asiakas saattaa tarvita henkilökohtaista apua pystyäkseen toimimaan omassa roolissaan yhteisössä esimerkiksi isänä, äitinä, puolisona tai ystävänä. Perheen ja ystävien odotukset asiakkaan toiminnan suhteen olisi huomioitava palvelusuunnitelman laadinnassa. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 30; Heinonen & Nurmi-Koikkalainen 2006, 231.)

Palvelutarpeen arvioinnissa yksi keskeisimmistä asioista on vammaisen toimintakyvyn arviointi. Toimintakyvyn ja palvelutarpeen arvioinnin apuna voidaan käyttää erilaisia vammaisille soveltuvia mittareita esimerkiksi Paavo tai Asta. Keskeisintä on

kuitenkin vammaisen oma näkemys avuntarpeestaan sekä tarpeistaan ja toiveistaan palveluiden järjestämisen suhteen. Olosuhde eli ympäristötekijöinä voidaan miettiä asuntoa ja asuinympäristöä, mahdollista työelämää tai opiskelua sekä vuodenaikojen vaihtelun merkitystä avuntarpeeseen. Harrastuksien kohdalla on kartoitettava miten harrastaminen onnistuu, mitä on ennen harrastanut ja mitä mahdollisuuksia oman asuinpaikkakunnan harrastustoiminta tarjoaa. Vammaisen henkilön omat tavoitteet ja toiveet elämän suhteen tulee kartoittaa ja samalla miettiä niiden vaikutusta palveluiden tarpeeseen. Elämäntilanteen vaihteluiden mukaan palvelusuunnitelmaa päivitetään tarpeen vaatiessa. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 30;Heinonen & Nurmi-Koikkalainen 2006, 231.)

Palvelusuunnitelma laaditaan yleensä aina kirjallisesti. Palvelusuunnitelmaan merkitään laatijat, kuvataan nykytilanne ja olosuhteet sekä mahdollisesti lähiajan ennuste. Tavoitteet ja keinot suunnitelman toteutumiseksi kuvataan yksityiskohtaisesti. Palvelusuunnitelmaan osallistuneet osapuolet allekirjoittavat suunnitelman. Vammaisen henkilön tulee tarkistaa laadittu suunnitelma, että se vastaa sisällöltään hänelle sopivia ja riittäviä palveluja. (Akaan-Penttilä 2004,53–54.)

3.4 Keskeisiä käsitteitä palvelusuunnitelman taustalla

Palvelusuunnitelman laatimisen taustalla tulisi olla ajatus jokaisen henkilön oikeudesta päättää itsenäisesti omaan elämään liittyvistä asioista. Asiakasta tulisi kuulla häntä koskevien päätösten teossa ja hänen asiantuntijuuttaan oman elämänsä suhteen tulisi arvostaa.

3.4.1 Itsenäisyys, itsemääräämisoikeus

USA:ssa alkoi 1960-luvun lopulla Independent Living movement. Liikkeen arvoja ovat itsenäisyys ja itseensä luottaminen. Ajatellaan, että jokaisella on mahdollisuus onnistua, jos vain yrittää tarpeeksi. Yhteisössä ajatellaan, että ympäristö luo vammaisuutta. Korostetaan arkkitehtuuristen esteiden poistamista, yhteiskunnan asenteiden muuttamista ja avun hyödyntämistä. Itsenäisyyttä ei mitata itse suoritettavien tehtävien määrällä. Ideologiassa korostetaan elämän laatua, jonka voi saavuttaa apua saa-

malla. Liikkeen kansainvälisessä kokouksessa hyväksyttiin toimintaa ohjaavia periaatteita. Näiden periaatteiden mukaan itsenäinen elämä edellyttää tiedostamista ja oman elämän haltuunottoa. Kaiken ikäiset ja eri tavoin vammaiset voivat saavuttaa mahdollisuuden täyteen osallistumiseen ja tasa-arvoon kaikilla yhteiskunnan osaluilla. Riippumattomuuden ja itsenäisen elämän saavuttaminen edellyttää vammaisen henkilön taloudellisen aseman turvaamista. Vammaisen henkilön elämän perustarpeet kuten asunto, terveydenhuolto, apuvälineet, henkilökohtaiset tukipalvelut, koulutus, työpaikka sekä kulttuurinen ja sosiaalinen elämä tulisi olla järjestettynä. (Heiskanen 2008,50–51; Könkkölä 2006,20.)

Suomessa Independent Living movement tunnetaan itsenäisen elämän liikkeenä, jonka synty liittyy Kynnyksen perustamiseen. Kynnys on osa kansainvälistä Independent Living-liikettä. Itsenäisen elämän liikkeessä ajatellaan, että vammaiset ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Vammaisten tulisi osallistua palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen sekä puolustaa järjestäytyneenä ryhmänä vammaisten ihmisoikeuksia. Edellytyksenä vammaisen elämiseen täysivaltaisena kansalaisena ja tavallisena yhteisön jäsenenä on vammaisen voimaantuminen, ympäristön esteettömyys ja saavutettavuus sekä henkilökohtainen apu. (Könkkölä 2006,20–21.)

Itsenäisessä elämässä vammaisen henkilö pystyy vaikuttamaan ja tekemään valintoja oman elämänsä hallinnan suhteen. Keskeisiä itsenäisen elämän elementtejä ovat henkilökohtainen vapaus, itsemääräämisoikeus, tahdonvapaus, yksityiselämän suoja sekä tasa-arvo. (Akaan-Penttilä 2004,11.)

Jokaisella yksilöllä on oikeus määrätä omasta elämästään ja siihen liittyvien päätösten toteuttamisesta. Tämä itsemääräämisoikeus edellyttää edellytyksiä ja kykyä hallita itseään sekä tehdä harkittuja itsenäisiä päätöksiä. Osallistumis- ja vaikutusmahdollisuus omien palveluiden ja tukitoimien järjestämiseen edistää itsemääräämisoikeuden toteutumista. (Ahola & Konttinen 2009, 8.)

3.4.2 Asiakaslähtöisyys

Sosiaalitoimen asiakaslähtöisyyden tarkoituksena on toteuttaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Asiakkaan yksilölliset tarpeet, toivomukset ja mielipiteet on otettava huomioon sellaisina kuin asiakas ne ilmaisee. Tavoitteena on sosiaalihuollon palveluminen asiakkaan esittämien lähtökohtien mukaisesti, eikä viranomaisen sanelemien tarpeiden mukaisesti. (Akaan-Penttilä 2004,11.) Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) todetaan, että asiakkaan asioita käsiteltäessä ja ratkaistaessa ensisijaisesti huomioidaan asiakkaan etu. (L 812/2000).

Aidossa asiakaslähtöisyydessä asiakkaalle tarjotaan kumppanuutta, jossa yhdistyvät sosiaalityön asiantuntijuus ja asiakkaan oman asiansa asiantuntijuus. Hyvällä yhteistyöllä on mahdollisuus rakentaa perusta toimivalle palvelukokonaisuudelle ja asiakkaannäköiselle elämälle. Vammaispalveluissa sosiaalityön keskeisiä alueita ovat tiedottaminen, neuvonta ja ohjaus sekä tilanteen arviointi yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakasta autetaan hahmottamaan omat tarpeensa ja voimavaransa sekä tarvittava palvelukokonaisuus. Asiakaslähtöisessä palveluohjuksessa asiakas saa tarvitsemansa tuen ja palvelun elämäntilanteensa mukaisesti. Se perustuu asiakkaan ja työntekijän yhteistyölle ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiselle. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 25–27.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksessa käytettiin sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimustapaa eli kyselyä ja teemahaastattelua. Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa on tärkeää, että saatu havaintoaineisto soveltuu määrälliseen numeeriseen mittaamiseen. Saadut muuttujat muodostetaan taulukkomuotoon ja käsitellään tilastollisessa muodossa. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimuksessa pyritään mahdollisimman kokonaisvaltaiseen kohteen kuvaamiseen. Voidaan sanoa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä

löytää ja paljastaa tosiasioita ennemmin kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 136, 157.)

Vammaispalveluverkosto -hankkeen toteuttaman kyselyn tarkoituksena oli kerätä tietoa Satakuntaan mahdollisesti perustettavan Henkilökohtaisen avun keskuksen valmistelutyön ja suunnittelun tueksi. Tietoa kerättiin tulevilta käyttäjiltä eli avustajien työnantajilta. Kyselyn avulla he saivat oman äänensä kuuluviin kertomalla omia tarpeitaan ja toiveitaan sekä halukkuuttaan käyttää Henkilökohtaisen avun keskuksen palveluja. Kyselylomakkeen avulla saatiin myös tietoa palvelusuunnitelmien laadinnan tilanteesta Satakunnassa. Haastatteluiden tarkoitus on täydentää kyselystä saatavaa materiaalia ja saada asiakkaan omaa ääntä kuuluviin.

Kyselyn osalta tutkimusongelmana on ”Mikä on palvelusuunnitelmien laadinnan tilanne Satakunnassa kyselyjen perusteella?”

Haastattelujen tutkimusongelma on ”Mikä on palvelusuunnitelman merkitys?”

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Kyselytutkimuksen toteuttaminen

Satakunnan vammaispalveluverkosto -hanke on valmistellut Henkilökohtaisen avun keskuksen perustamiseen liittyviä asioita vuoden 2008 aikana. Valmistelutyöhön liittyen päätettiin toteuttaa kysely keväällä 2009. Vammaispalveluverkosto-hankkeen toteuttamassa kyselyssä kerättiin tietoa henkilökohtaisen avustajan työnantajilta Henkilökohtaisen Avun – keskuksen eli Ha-keskuksen perustamista varten. Kyselyä olivat toteuttamassa Vammaispalveluverkosto-hankkeen projektipäällikkö Anne Joensuu, Ha-keskuksen valmistelutyöryhmän jäsen Pirjo Alitalo sekä kuntoutusohjaajaopiskelijat Marianna Jalonen sekä Anne Mäenpää.

Opiskelijoiden tehtävänä oli avustaa kyselyn täyttämisessä tarvittaessa. Apua tarvitsevat vastaajat antoivat yhteystietonsa Anne Joensuulle, jonka jälkeen opiskelijat ot-

tivat yhteyttä avustamista toivoneisiin henkilöihin ja sopivat kyselyn täyttämisestä. Opiskelijat avustivat yhdeksää vastaajaa kyselyn täyttämisessä.

5.1.1 Kyselylomake

Kaakkois- Suomen vammaistyön kehittämisyksikkö oli toteuttanut vastaavanlaisen kyselyn Henkilökohtaisen Avun -keskuksen perustamisen tueksi. Kysely oli toteutettu yhteistyössä Saimaan ja Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden kanssa. Satakunnan vammaispalveluverkosto- hankkeella oli mahdollisuus käyttää Kaakkois- Suomessa toteutetun kyselyn lomaketta oman tutkimuksensa pohjana. Hankkeen työntekijät sekä opiskelijat muokkasivat Kaakkois-Suomen lomakkeen pohjalta oman kyselylomakkeen.(Liite 1.)

Kyselylomake oli kuusisivuinen. Kysymykset olivat monivalintakysymyksiä. Ensimmäisenä kysyttiin vastaajan taustatiedot eli ikä, sukupuoli, asumismuoto ja kotikunta. Vastattavien osioiden pääotsikot olivat palvelusuunnitelma, avun tarve tällä hetkellä, työnantajuus sekä avustajan hankkiminen. Palvelusuunnitelman osalta kysyttiin onko vastaajalle laadittu palvelusuunnitelma, milloin se on päivitetty sekä tiedusteltiin halukkuutta palvelusuunnitelman laadintaan. Viimeisenä oli avoin kysymys ”Mitä muuta aiheeseen liittyvää haluaisitte kertoa?” Kyselylomakkeen lopussa oli erillinen kohta vastaajan yhteystiedoille, jonka vastaaja voi täyttää halutessaan yhteydenottoa kunnan puolelta esimerkiksi palvelusuunnitelman laadintaa varten.

Kyselyihin oli mahdollista vastata täyttämällä kyselykaavake joko nimellä varustetuna tai anonyymisti, täyttämällä kaavake sähköpostitse tai täyttää kysely opiskelijan avustamana. Kyselylomakkeen lisäksi vastaajat saivat lomakkeen, joka oli tarkoitus palauttaa siinä tapauksessa, että he halusivat opiskelijan apua lomakkeen täytössä. (Liite 2.) Opiskelijan kanssa lomake oli mahdollista täyttää vastaajan kotona, vammaispalvelutoimistossa tai puhelimitse. Itsevastatut kyselylomakkeet palautettiin kyselyn mukana olleella postimerkein varustetulla kirjekuorella vammaispalveluverkosto-hankkeen osoitteeseen.

Vammaispalveluverkosto-hankkeen projektipäällikkö postitti kyselylomakkeet kuntien vammaispalvelun yhteyshenkilöille, jotka toimittivat kyselyt eteenpäin kyselyn kohdejoukolle. Kyselyssä mukana olevat kunnat olivat syksyllä 2008 ilmoittaneet olevansa kehittämiskumppanina Ha - keskuksen valmisteluvaiheessa. Kyselyitä lähetettiin yhteensä 216 kappaletta, joista Poriin lähetettiin 116 kyselyä ja kahteentoista muuhun ympäristökuntaan postitettiin 100 kpl kyselyitä.

Kyselylomakkeiden ohessa postitettiin saatekirjeet sekä kuntiin että kyselyyn vastajille. Saatekirjeet olivat sisällöltään pitkälti samankaltaiset. Kirjeissä tiedotettiin vammaispalvelulain muuttumisesta ja palvelusuunnitelman merkityksen korostumisesta lakiuudistuksen myötä sekä Henkilökohtaisen Avun keskuksen perustamisesta. (Liitteet 3 ja 4.)

5.1.2 Kyselyyn osallistujat

Kyselyn kohdejoukko koostui sekä Porin että ympäristökuntien vammaispalvelun asiakkaista. Ympäristökunnista mukana olivat Kiikoinen, Kokemäki, Ulvila, Noormarkku, Kankaanpää, Jämijärvi, Siikainen, Karvia, Honkajoki, Nakkila, Merikarvia, Pomarkku, Harjavalta, Luvia, Huittinen ja Eurajoki. Vammaispalvelun asiakkaista kohdejoukkona olivat ensisijaisesti vaikeavammaiset henkilöt, joilla oli päätös henkilökohtaisesta avustajasta ja toisen kohdejoukon muodostivat vaikeavammaiset henkilöt, joille oli tehty palveluasumispäätös. Tämä palveluasumispäätös saattoi pitää sisällään myös päätöksen henkilökohtaisesta avustajasta. Kohdejoukoksi valikoituivat nämä vammaispalvelun asiakkaat, koska kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa avustajan työnantajan tarpeita ja toiveita mahdollisesti perustettavan Ha-keskuksen suhteen sekä halukkuutta käyttää keskuksen palveluita.

5.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on tutkijan aloitteesta tapahtuva keskustelu, jossa tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa saamaan selville tutkimuksen aihepiiriin liittyviä asioita. Haastattelutilanne etenee tutkijan ennalta määrittelemien teemojen mukaisesti. (Eskola & Vastamäki 2007, 25- 28; Hirsjärvi & Hurme 2008,48.) Tee-

mahaastattelussa tutkijan on tarkoitus keskustella jokaisen haastateltavan kanssa mielessään olevista teemoista. Hyvässä tutkimuksessa käytetään luovaa ideointia, aikaisempia tutkimuksia ja aiheeseen liittyviä teorioita haastattelun teemoja mietittäessä. Teemojen valinnassa olennaisinta on tutkimusongelma, johon on hakemassa vastausta. Tutkimusongelma sitoo tutkimuksen kokonaisuuden yhteen ja vaikuttaa erilaisten kysymysten esittämiseen. (Eskola & Vastamäki 2007, 34.)

Haastattelutilanteessa luontevan keskustelun varmistamiseksi haastattelijalla voi olla tukena ennalta laadittu teemarunko. Teemarunko varmistaa, että jokaisesta teemasta tulee keskusteltua jokaisen haastateltavan kanssa. Teemarungossa voi olla kolmentasoisia teemoja. Ylimpänä ovat keskustelun pohjana olevat laajat teemat, toisella tasolla ovat tarkentavat apukysymykset ja kolmannella tasolla yksityiskohtaiset kysymykset. Haastattelun tarkoitus on olla mahdollisimman keskustelunomainen. (Eskola & Vastamäki 2007, 37.) Teemahaastattelussa keskustelu etenee teemojen mukaisesti yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tällöin haastateltavien oma ääni tulee kuuluviin ja vuorovaikutuksessa syntyneet ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset ovat keskeisessä asemassa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.)

5.2.1 Haastattelujen toteuttaminen

Haastattelun teemana oli palvelusuunnitelma ja sen merkitys. Taustajajatuksena oli Nurmi-Koikkalaisen esittämä ajatus, että palvelusuunnitelman lähtökohtana on asiakkaan oma näkemys palvelutarpeestaan (Nurmi-Koikkalainen 2009, 32). Tämän pohjalta laadittiin haastattelun teemarunko. Haastattelun teemarungossa oli aihepiireinä haastateltavan oma näkemys palvelusuunnitelmasta, elämisen eri osa-alueiden toimivuus kotona ja kodin ulkopuolella, henkilökohtaisen avustajan mahdollistama tekeminen, tulevaisuuden toiveet ja haaveet sekä palvelusuunnitelman hyödyllisyys haastateltavan elämän kannalta. (Liite 5.)

5.2.2 Haastateltavat

Haastatteluun osallistujat valittiin Porin vammaispalvelutoimiston sosiaaliohjaajan, Vammaispalveluverkosto-hankkeen projektipäällikön sekä opiskelijan yhteistyönä.

Osallistujat valittiin iän ja palvelusuunnitelmatilanteen perusteella. Vammaispalvelu-toimiston sosiaaliohjaaja oli yhteydessä haastateltaviin ja tiedusteli heiltä suullisesti halukkuutta osallistua haastatteluun. Haastateltavat antoivat sosiaaliohjaajalle luvan yhteystietonsa luovuttamiseen. Tämän jälkeen otettiin yhteyttä haastateltaviin puhelimitse ja kerrottiin tarkemmin haastattelun tarkoituksesta sekä sovittiin haastattelun ajankohta ja paikka.

Haastateltavina oli kolme henkilöä, jotka ovat iältään 55–35 -vuotiaita. Haastattelut toteutettiin kahden vastaajan osalta kotona ja yhden kanssa haastattelu toteutettiin sosiaalitoimiston tiloissa. Kaikissa haastattelutilanteissa haastateltavat olivat paikalla yksin ilman henkilökohtaista avustajaa tai perheenjäsentä. Ennen haastattelun alkua haastattelija kertoi haastattelun liittyvän opinnäytetyön tekemiseen ja saadun aineiston täydentävän Ha-keskuksen kyselystä saatua materiaalia. Kysyttiin myös suullinen lupa haastattelun nauhoittamiseen ja samalla korostettiin saadun aineiston luottamuksellisuutta. Haastattelija kertoi, että aineisto käsitellään niin, että haastateltavan henkilöllisyys ei tule ilmi opinnäytetyön raportissa.

5.3 Aineiston analysointi

Kyselylomakkeet numeroitiin vastausten käsittelyä varten. Porin ja ympäristökuntien kyselyt merkattiin kirjaimilla Pori P ja ympäristökunnat Y. Ryhmittely tehtiin vastausten vertailun helpottamiseksi. Lomakkeiden tiedot kirjattiin Tixel8- taulukkolaskentaohjelmaan.

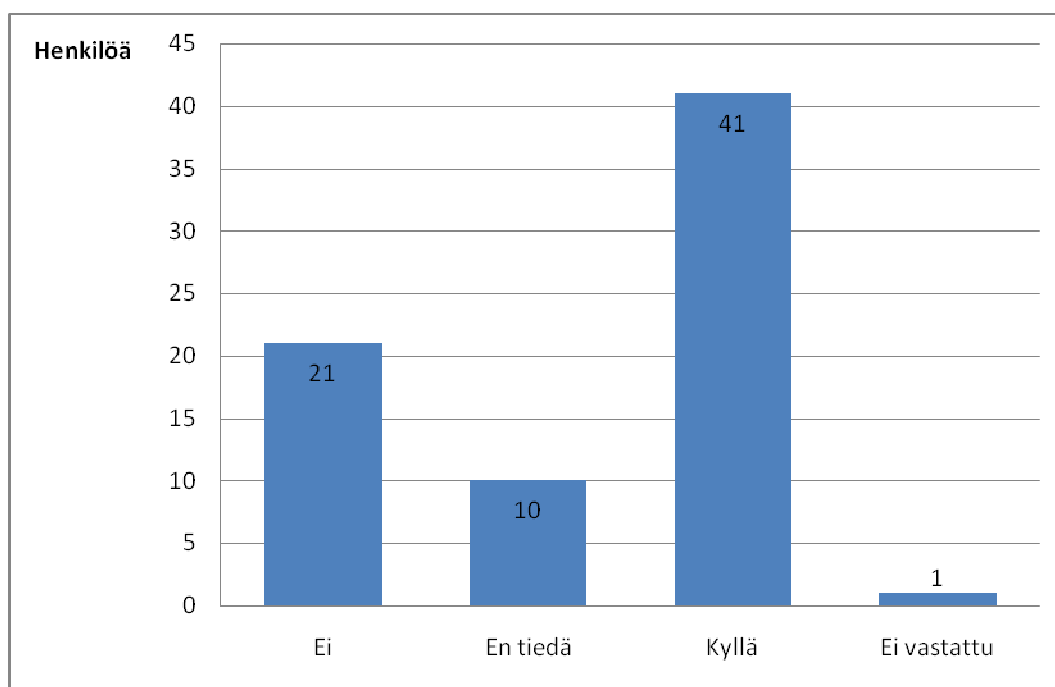
Kaikki nauhoitetut haastattelut litteroitiin sanasta sanaan. Litteroinnin jälkeen haastatteluja luettiin ja etsittiin kaikista haastatteluista esiin nousevia teemoja. Eri teemat merkattiin erivärisillä kynillä. Haastatteluaineiston analyysinä käytettiin teemoittelua. Teemoittelulla tarkoitetaan analyysivaiheessa haastatteluissa usealle yhteisesti esille nousevien piirteiden tarkastelua. Yleensä haastattelun lähtöteemat nousevat esille, mutta sen lisäksi esille nousee muitakin teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173.) Haastatteluista nousivat teemoina esille palvelusuunnitelma ja sen päivitys, esteettömyys, henkilökohtainen apu ja yksilölliset tarpeet.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Kyselyn tulokset

Kyselylomakkeita lähetettiin Poriin 116 kpl ja kuuteentoista ympäristökuntaan 100 kpl eli yhteensä 216 kpl. Vastauksia tuli 73 kpl, joista Porista 44 (60 %) ja ympäristökunnista 28 (38 %). Yhden vastaajan kotikunta ei selviä kyselystä. Vastausprosentti oli 34 %. Vastaajista naisia oli 42 ja miehiä 31. Vastaajien ikä oli 7-81 vuotta.

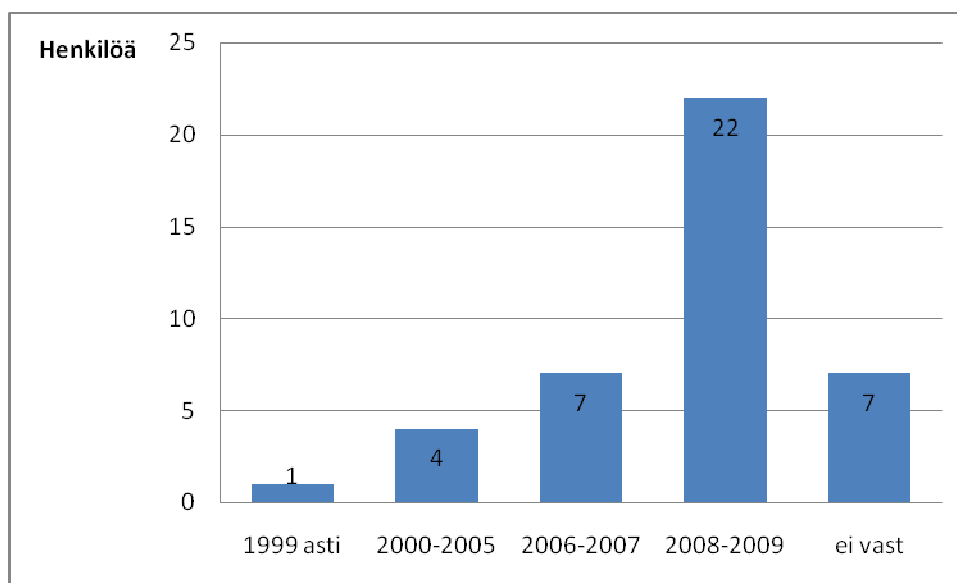
Palvelusuunnitelma oli laadittu kaikista vastaajista neljällekympmenelleyhdelle eli vähän yli puolelle, kahdellekympmenelleyhdelle ei ollut laadittu palvelusuunnitelmaa ja kymmenen vastaaja ei tiennyt onko heille laadittu palvelusuunnitelma. Yksi oli jättänyt kokonaan vastaamatta.

Kuvio 1. Palvelusuunnitelman laadinta

Porissa (N=44) suunnitelma oli laadittu 25:lle vastaajalle, 12 vastasi ettei oltu laadittu, kuusi ei tiennyt palvelusuunnitelman laadinnasta ja yksi oli jättänyt vastaamatta. Ympäristökunnista (N=28) suunnitelma oli laadittu kuudelletoista, yhdeksälle ei ollut laadittu ja yksi vastaaja ei tiennyt onko hänelle laadittu palvelusuunnitelma.

Palvelusuunnitelman päivitys koski koko vastaajien määrästä vain niitä vastaajia, jotka olivat ilmoittaneet että heille on laadittu palvelusuunnitelma. Yli puolelle kysymykseen vastanneista suunnitelma oli päivitetty aikavälillä 2008- 2009. Päivityksiä oli tehty vuosien 2006- 2007 aikana seitsemälle vastaajalle, viidelle vastaajalle päivitys oli tehty vuonna 2005 tai sitä ennen. Päivitystä koskevaan kohtaan oli jättänyt vastaamatta seitsemän henkilöä.

Kuvio 2. Palvelusuunnitelman päivitys

Samoin palvelusuunnitelman laadinnassa paikallaolo koski vain vastaajia, joille oli laadittu suunnitelma. Suurin osa vastaajista (88 %) oli ollut paikalla palvelusuunnitelman laadinnassa, kaksi ei ollut läsnä ja kolme oli jättänyt vastaamatta tähän kohtaan.

Kaikista vastaajista (73 kpl) suurin osa eli yli puolet oli jättänyt vastaamatta kysymykseen haluaako kanssaan laadittavan palvelusuunnitelman. Ilmeisesti vastaamatta olivat jättäneet henkilöt, joille oli laadittu palvelusuunnitelma. He eivät ehkä katso-neet tarpeelliseksi vastata tähän kysymykseen. 22 vastaajaa oli ilmoittanut halukkuutensa suunnitelman tekoon ja neljä ei halunnut palvelusuunnitelmaa. Yksi vastaajista oli rasittanut kohdan ”en osaa sanoa”.

6.2 Haastattelutilanne ja haastatteluissa esiin tulleet teemat

Haastattelutilanteessa oli havaittavissa haastateltavissa aluksi pientä jännitystä, joka kuitenkin tuntui keskustelun edetessä poistuvan. Nauhoitus ei tuntunut ketään suuremmin haittaavan, mutta nauhurin sulkemisen jälkeen keskusteltiin monista mielenkiintoisista aiheista, jotka liittyivät haastateltavan henkilökohtaiseen elämään ja elämäntilanteeseen. Haastatteluissa nousi esille neljä teemaa eli palvelusuunnitelma ja sen päivitys, esteettömyys, henkilökohtainen apu ja yksilölliset tarpeet.

6.1.1 Palvelusuunnitelma ja sen päivitys

Haastateltavien mielestä palvelusuunnitelma on kirjattu versio siitä mitä palveluita ja apua vammaisen tarvitsee päivittäisissä toiminnoissaan. Yhden vastaajan mukaan suunnitelman teossa oli ollut aiemmassa asuinpaikkakunnassa mukana kaikki vammaisen yhteistyötahot kuten sairaalan edustaja, fysioterapeutti, kaupungin sosiaalityöstä työntekijä ja omaishoitaja. Nykyisessä asuinpaikkakunnassa palvelusuunnitelmassa oli huomioitu asunnonmuutostyöt, avustajan tarve ja kuljetuspalvelut. Aiemmassa palvelusuunnitelmassa oli käsitelty näiden lisäksi terveyskeskuksen ja sairaalan lääkäripalvelut, kuntoutuspalvelut, harrastukset ja sukulaisuussuhteet.

Kahden vastaajan mielestä palvelusuunnitelman merkitys on siinä, että sovitut asiat on kirjattu yhdessä vammaispalvelun työntekijän kanssa. Palvelusuunnitelmasta voi ongelmatilanteissa tarkistaa miten asioista on sovittu. Molemmat vastaajat pitivät tärkeänä palvelusuunnitelman päivitystä muuttuvien elämäntilanteiden mukaan. Toisella vastaajista oli laadittu palveluasumispäätös, kun hän vielä käveli rollaattorin kanssa. Nyt hän käytti liikkumiseen pyörätuolia.

”...siin täytyis olla palvelusuunnitelmas semmonen joustovara et jos tilanne pahenee niin siihen voidaan tehdä niin ettei se ole täysin lukkonlyöty se että jos avun tarve lisääntyy tai palvelujen tarve lisääntyy niin sitä olis myös mahdollisuus lisätä...”

Toisella vastaajalla mahdollisesti alkava opiskelu olisi tuonut kuljetuspalveluiden osalta päivitystarpeen palvelusuunnitelmaan.

Asiakkaan oman äänen kuuluminen palvelusuunnitelmassa nousi esille vastaajan kohdalla, jolle oli laadittu palvelusuunnitelma. Hän totesi palvelusuunnitelman olevan hyödyllinen koska siihen on merkitty kaikki mitä asiakas itse haluaa. Yhteistyötahoille tulee palvelusuunnitelmasta selväksi asiakkaan omat toiveet. Keskustelussa tuli ilmi haastateltavan sisukkuus tarvitsemiensa palveluiden hakemisessa.

”...vähän keskustelen asiasta että mää en oo hakemassa todellakaan mitään ylimäärästä mitä niinku en tarvii...niinku kyllä mä haluan ne mitä mää oon hakenu ja kyl mä aika pitkälti oon saanu sitten näitten pienten keskustelujen jälkeenkin sitten vaikka...”

Yksi vastaajista korosti vammaisen oman käyttäytymisen merkitystä asioidensa hoidossa. Hän totesi, että niin metsä vastaa kuin sinne huudetaan. Omalla kohdallaan hänen palvelunsa ovat toteutuneet hyvin. Hänen mielestään palveluasumispäätöksen jälkeen mistään asiasta ei ole tarvinnut riidellä viranomaisten kanssa.

”Sillä ei saavuta mitään jos korottaa ääntänsä, sillä ei saavuta mitään jos haistattaa tai käyttää muuten kirosanoja...niitten kirosojen viljely mikä valitettavasti on yleistä monella vammaisella, niillä ei omaa asiaansa aja yhtään eteenpäin, päinvastoin taaksepäin..”

6.1.2 Esteettömyys

Esteettömyyttä koskevia asioita tuli ilmi kaikkien kolmen haastatteluissa. Kahdelle haastateltavalle oli kodissa tehty asunnonmuutostöitä. Asunnonmuutostöinä oli rakennettu luiskat ulko-ovien eteen, hiottu kynnyksiä, asennettu nousemista avustavat nosturit kahteen huoneeseen, madallettu keittiön tasoja ja asennettu kahvoja eri puolille asuntoa. Yhdelle haastateltavalle oli omaisen toimesta rakennettu luiska ulko-ovelle. Kotona esteettömyys mahdollistaa vammaisen liikkumisen mahdollisimman itsenäisesti. Tähän vaikuttavat asunnon ovien leveys, huonekalujen sijainti ja riittävä tila esimerkiksi pyörätuolin kääntymiseen. Yhden vastaajan kotona takaovesta ei päässyt ulos invamopolla asunnon takapihalle, koska mopon kanssa ei mahtunut kääntymään keittiössä. Invamopolla kuitenkin haastateltava pystyi liikkumaan itsenäisesti ulkona. Takapihalle piti mennä etuovesta ja pensasaidassa olevasta kolosta. Toinen vastaaja ei päässyt pyörätuolilla asunnon vaatehuoneeseen liian kapean oven takia.

Asunnonmuutostöissä tuli ilmi paikkakuntakohtaisia eroja. Yhdellä vastaajalla asunnonmuutostöinä ei ollut tehty kunnan puolesta saunan lauteiden madallusta. Aikaisemmassa asuinpaikkakunnassa se oli toteutettu. Haastateltavan mies mahdollisti nykyisessä asunnossa saunaan pääsyyn nostamalla vastaajan saunan lauteille. Aikaisemmassa asunnossa oli ollut turvalattia kylpyhuoneessa. Nykyisessä asunnossa haastateltava oli hankkinut maton, joka ei luistaisi jalkojen alla. Luistamattomuus oli tärkeä, koska haastateltava siirtyi itse jalkojensa kautta jonkin verran.

Kodin ulkopuolella esteettömyyttä koskevia asioita tuli esille lähinnä asiointien yhteydessä. Yhden vastaajan piti siirtyä omasta pyörätuolistaan invataksissa olevaan pyörätuoliin päästäkseen hammaslääkəriin. Hammaslääkärin ovi oli kavennettu ja haastateltavan tuoli ei sen jälkeen mahtunut ovesta sisälle. Pyörätuolilla liikkuvan asiointia kaupassa vaikeuttivat ylhäällä tai alhaalla olevat tavarat kaupassa. Samoin oli vaikeuksia kelata pyörätuolia ja huolehtia kauppaostoksista. Kauppatemat yksi vastaaja teki avustajan kanssa. Kaksi vastaajista kävi itsenäisesti kaupassa joko pyörätuolilla itse kelaten tai mopolla. Vastaaja ilmoitti käyvänsä mopolla kaupoissa, joihin mopolla pääsee.

Yksi vastaaja ilmoitti käyttäneensä juna matkustamiseen kun Porista vielä kulki InterCity- juna. Kyseisen junavuoron lakkauttamisen vuoksi matkustaminen junalla on jäänyt. Vastaaja koki hankalaksi sen, että pitää etukäteen ilmoittaa VR:lle ja tilata heidän puoleltaan avustaja.

”...nykyään Porist ei mee sitä InterCity- juna jos mä ookein oon ymmärtänyt..et se ole lopetettu ja siel menee ne vanhat siniset vaunut...se oli sillon olisko joku pari vuotta sitten vielä oli niitä InterCity- junia, silloin tuli lähdettyä johonkin...sit tarttis tilata aikasempaa avustaja sinne niinku VR:n puolelta...”

Kaikille haastateltaville oli myönnetty kuljetuspalvelua. Yhdelle haastateltavalle kuljetuspalvelua oli myönnetty sekä työssä käyntiin että vapaa-aikaan. Hänen vapaaajan matkansa ovat jääneet nykyään pääsääntöisesti käyttämättä. Haastateltava kulkee vapaa-ajallaan avopuolionsa tai kavereiden kyydillä. Hänen mielestään entisen asuinpaikkakunnan kuljetuspalvelu oli toimivampi.

”...X:ssa oli silleen et kun meni tilas niinku vaiks normaalin taksin niin makso vaan omavastuun...tääll on erilail tääll täytyy tilata se invataksi niinku et tosi hankala saada niinku saa omavastuulla mennä muuten täytyy maksaa koko summa, hakee jälkikäteen et mää en ainaka viitti...”

Kahdelle haastateltavalle oli myönnetty kahdeksantoista vapaa-ajan matkaa kuukaudessa ja toiselle haastateltavalle lisäksi vapaaehtoistyöhön kaksitoista matkaa.

”...ensimmäistä kertaa on tulkittu niin että vapaaehtoistyössä painotetaan sanaa työ kun työhön ja kouluun voi saada lisää matkoja...”

6.1.3 Henkilökohtainen apu

Kahdella kolmesta vastaajasta on henkilökohtainen avustaja. Toisen vastaajan avustaja on tuntipalkkainen, hän työskentelee 120 tuntia kuukaudessa ja avustajan työaika vaihtelee päivittäin. Toisella on kaksi kuukausipalkkaista avustajaa, joista toinen on kokopäiväinen ja toisen työaika on 30 tuntia viikossa.

Tuntipalkkainen avustaja avustaa haastateltavaa kotona tarvittaessa. Haastateltavan puoliso on omaishoitaja ja hoitaa haastateltavan avustamisen kotona ollessaan. Asioinneissa kodin ulkopuolella haastateltava pärjää itseksensä. Matkat hän kulkee invataksilla. Haastateltava ilmaisi, että hänellä on avustajaverkosto, johon kuuluu tuntipalkkainen avustaja, allasterapian avustaja sekä sukulainen tarvittaessa. Haastateltava olisi halukas käyttämään henkilökohtaista avustajaa myös kodin ulkopuolisessa harrastustoiminnassa, kuten jääkiekko-otteluissa tai erilaisten pihapeliä pelaamisessa.

Toisen haastateltavan kaksi henkilökohtaista avustajaa ovat vuorollaan töissä ympäri vuorokauden. Haastateltavan puoliso on omaishoitaja. Henkilökohtaiset avustajat ja omaishoitaja mahdollistavat hänen asumisensa ja selviytymisensä kotona. Puolisolla on vuorotyö, joten avustajaa tarvitaan ympäri vuorokauden puolison ollessa töissä. Avustaja avustaa haastateltavaa kodintöissä ja kodin ulkopuolisissa asioinnissa.

Kahden vastaajan kanssa keskusteltiin vammaispalvelulain uudistuksesta henkilökohtaiseen apuun liittyen. Molemmat vastaajat pitivät lakiuudistusta hyvänä asiana. Molemmilla haastateltavilla henkilökohtainen avustaja on myönnetty palveluasumis-

päätöksellä. Toinen vastaaja odottaa, että hän voisi hakea suoraan henkilökohtaista avustajaa itselleen, kun henkilökohtainen avustaja muuttuu subjektiiviseksi oikeudeksi.

”...mää en oo hakenu henkilökohtaista avustajaa vaan palveluasumisena sitten myönnetty...jos tää nyt toimii näin samalla lailla niin mikäs siinä, mutta olishan se ihan mielenkiintoista että kuinka sitten sen myötä muuttuisko, oisko se yhtään helpompi ettei tarttis silleen niinku et mitenköhän mä nyt tän asian ilmoittaisin tähän että se vois mennä vaikka läpi...että se on kuitenkin niitten oikeilla nimillä sais sitten hakea...”

Toisella vastaajista henkilökohtainen avustaja avustaa ainoastaan kotona. Hänen kohdallaan lakiuudistus mahdollistaisi avun saannin myös kodin ulkopuoliseen toimintaan.

”...Sitten kun se henkilökohtainen avustaja syksyllä tulee ilmeisesti sen oloiseks se päätös että avustajaa voi käyttää myös kodin ulkopuolisissa toiminnoissa, niin se on hyvä asia ...tällä hetkellä mää en tartte mut se mitä puhuttiin jotain harrasteist mahdollisesti jota mä en ole edes kartottanut ihan tarkkaan että mitä kaikkee olis...”

6.1.4 Yksilölliset tarpeet ja toiveet palvelujen suunnittelussa

Jokaisen haastateltavan kohdalla painottuivat omassa elämässä tärkeät asiat. Vanhimmalle haastateltavalle tärkeää oli vapaaehtoistyö, jota hän teki joka toinen viikko. Hän osallistui myös vapaaehtoistyöpaikan järjestämään vapaa-ajantoimintaan. Ulkona invamopo mahdollisti itsenäisen liikkumisen.

”..eilen olen viimeks tehny semmosen puolentoistatunnin lenkin mopon kanssa omatoimisesti niin kävin yhden ystäväpariskunnan luona kylässä mopolla...se on ihan uus maailma avautuu sillä mopolla...”

Toinenkin vastaaja on jatkanut vapaaehtoistyötään entisellä asuinpaikkakunnalla. Samalla matkalla tuli käydyksi sukulaisissa. Hänellä oli tulevaisuudessa tavoitteena päästä työelämään. Hän oli jo opiskellut useamman vuoden, mutta koki tarvitsevansa lisäopintoja päästäkseen haluamaansa työhön. Hänen mielestään työ toisi elämään sisältöä.

”...kun mä saisin töitä, päiviin täytettä...mä oon opiskellu tähän asti ja oon hakenu töitä, mutta ei ole onnistanut...”

Kaikkien vastaajien kohdalla oli toiveissa harrastaa jotakin. Yksi vastaajista oli asuinpaikkakunnan takia joutunut luopumaan harrastuksestaan ja uusia harrastuksia ei ollut oikein tilalle löytynyt. Toinen vastaaja ajatteli lakiuudistuksen mahdollistavan paremmin kodin ulkopuoliset harrastukset. Hänen mielestään olisi turvallisemman oloista lähteä esimerkiksi katsomaan otteluita avustajan kanssa. Yksi vastaaja toivoi erityisesti vammaisille suunnattua uintimahdollisuutta.

”...jos olis jossain mahdollisuus et ois semmoset pukukopit et pääsisi uimaan niinku semmoset vammaasil tarkotetut et olis vähän laverii et misä mahtuis vaihtamaan vaatteet...”

Tulevaisuuden toiveista tuli ilmi seuraavaa:

”..ykköstoive on tietysti ett tähän sairauteen löytyis parannuskeino koska sitä koko ajan kehitellään...sitten on tietysti että ei olennaisesti tilanne pahenis tässä sairaudessa että tällä hetkellä oon sinut sairauteni kanssa..”

”...jaa-a en mä tiedä..silleen ihan hyvin menee nykyään en mä tiedä mitä vaihtais...tulevaisuuden toiveissa rahaa ja oma kämppä...”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vammaispalveluverkosto- hankkeen toteuttaman kyselyn perusteella palvelusuunnitelma oli laadittu Satakunnassa noin puolelle kyselyyn vastanneille. Kymmenen vastaajaa oli ilmoittanut, ettei tiedä onko palvelusuunnitelma laadittu. Ilmeisesti palvelusuunnitelma on vammaispalvelussa vielä kuitenkin vähemmän käytetty palvelumuoto, vaikka palvelusuunnitelman laadinnasta on ollut maininta Asetuksessa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (759/1987) jo 1980-luvun loppupuolelta alkaen. Laki ei kuitenkaan ole velvoittanut palvelusuunnitelman laadintaan, vaan suunnitelma voidaan laatia tarvittaessa. Porissa ja ympäristökunnis-

sa ei palvelusuunnitelman laadinnassa ollut merkittäviä eroja. Molemmissa suunnitelma oli laadittu noin puolelle vastanneista.

Palvelusuunnitelma oli päivitetty yli puolelle vastaajista vuosien 2008–2009. Yli viisi vuotta sitten päivitettyjä suunnitelmia oli viidellä vastanneista. Palvelusuunnitelman laadinnassa oli ollut paikalla suurin osa vastanneista. Asiakkaan oikeudet ovat vahvistuneet vammaispalvelulain uudistuksen myötä ja asiakkaan oma näkökulma palveluiden suunnittelussa on tärkeää. Kyselyssä tiedusteltiin myös halukkuutta palvelusuunnitelman laadintaan ja suurin osa oli jättänyt tämän kohdan vastaamatta. Ilmeisesti he eivät olleet kokeneet tarpeelliseksi vastata, jos heillä oli voimassaoleva suunnitelma.

Teemahaastattelussa esiinnousseet teemat henkilökohtaisesta avusta, esteettömyydestä sekä yksilölliset tarpeet ovat tärkeitä näkökohtia palvelusuunnitelman laadinnassa. Henkilökohtainen apu auttaa jokapäiväisessä elämässä selviytymisessä sekä mahdollistaa osallistumisen kodin ulkopuoliseen toimintaan esimerkiksi harrastuksiin. Esteettömyys on kodin esteettömyyttä, joka edesauttaa vammaisen henkilön mahdollisimman itsenäistä liikkumista kotonaan sekä ympäristön esteettömyyttä. Kuljetuspalvelut poistavat vammaisen kohdalla liikkumiseen liittyviä esteitä. Jokaisella on henkilökohtaisia tarpeita ja toiveita, joita haluaisi toteuttaa. Toiset voivat tarvita niiden toteuttamiseksi ulkopulista apua.

8 POHDINTA

Vammaispalveluverkosto- hankkeen toteuttaman kyselyn perusteella Satakunnassa palvelusuunnitelma on laadittu vähän yli puolelle vastaajista. Kysely osoitti, että palvelusuunnitelmia tulee tulevaisuudessa laatia nykyistä enemmän.. Kyselyn alhaisesta vastausprosentista johtuen tutkimuksessa ei saada todellista kuvaa laadittujen palvelusuunnitelmien määrästä. Vammaispalvelulain uudistuksen myötä suunnitelmien laadinta toivottavasti lisääntyy.

Onko palvelusuunnitelma velvollisuus vai mahdollisuus kunnan vammaispalvelulle tai vammaiselle henkilölle? Kunnan vammaispalvelulle palvelusuunnitelma voisi olla hyödyllinen kartoitettaessa kunnan vammaisten henkilöiden palveluntarvetta. Palvelusuunnitelma kokoaa vammaisen tarvitsemat palvelut ja tukitoimet yhteen asiakirjaan ja siihen voisi yhdistää muitakin suunnitelmia. Palvelusuunnitelmista kunnan olisi mahdollista huomioida vammaisten tarvitsemien palveluiden ja tukitoimien osuus kunnan määrärahoissa. Näin ei pääsisi syntymään tilanteita, joissa kunnan vammaispalveluiden johonkin alueeseen varaamat määrärahat eivät riitä.

Vammaiselle henkilölle on palvelusuunnitelman laatimisen avulla mahdollisuus itsemääräämisoikeuden toteutumiseen. Palvelusuunnitelmaan kootaan vammaisen kaikki tarvitsemat palvelut ja tukitoimet, joita hän tarvitsee jokapäiväisessä elämässään. Palveluiden suunnittelussa tärkeää on vammaisen henkilön oma näkemys avun tarpeestaan. He ovat itse parhaita asiantuntijoita määrittelemään omaan elämäänsä tarvittavat palvelut ja tukitoimet.

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelminä olivat kysely ja teemahaastattelu. Kyselyyn vastasi 34 % kyselylomakkeen saaneista. Vastausprosentti jäi alhaiseksi. Mietittäessä kyselyn sopivuutta tutkimusmenetelmänä kyseiselle kohdejoukolle on huomioitava vastaajien kyky vastata monisivuiseen kyselylomakkeeseen. Vastaamatta jättämiseen on saattanut vaikuttaa esimerkiksi näkövammaisuus. Kyselyyn vastaamiseen oli mahdollista saada apua opiskelijoilta. Tätä mahdollisuutta käytti yhdeksän kyselyn saanutta henkilöä. Kyselyn täyttö henkilökohtaisesti avustettuna olisi voinut olla laajemminkin käytetty vastausmuoto. Tällöin kyselyyn vastaajan olisi ollut mahdollista kysyä epäselviä kohtia ja mahdollisesti saada lisäselvitystä asioihin. Teemahaastattelussa haastateltiin kolmea henkilöä. Haastateltavien vähäisestä määrästä sekä haastattelun yksilöllisistä ajatuksista johtuen haastattelujen vastaukset eivät ole yleistettävissä.

Kyselylomakkeen muotoiluvaiheessa ehdotin kyselylomakkeen palvelusuunnitelma-osioon laajempia ja tarkempia kysymyksiä. Päätimme pitää kysymykset tältä osin ennallaan, sillä vammaispalvelu-hankkeen projektipäällikön mukaan kyselyyn vastaajilla ei välttämättä ole tietoa palvelusuunnitelmasta. Tämän ajatuksen ehkä osoitti todeksi vastaajien tietämättömyys palvelusuunnitelman olemassaolosta. Kymmenen

vastaajaa eli 14 % kyselyyn vastanneista ei tiennyt onko heille laadittu palvelusuunnitelma.

Tutkimuksessa olisi kyselyn osalta varmasti saatu suurempi vastausprosentti, jos kysely olisi täytetty useamman henkilön kanssa henkilökohtaisesti. Sain kyselyn täytöstä hyvän joskin kapean läpileikkauksen vammaisen arjesta. Kaikki avustamani henkilöt olivat eri tavalla vammaisia ja heidän palvelutarpeensa oli erilainen. Kyselyn täytön lomassa keskusteltiin heidän kokemuksistaan erilaisista palveluista ja myös palvelujen puuttumisesta. Joidenkin kanssa keskusteltaessa tuli ilmi asioita, jotka selkeästi olisivat vaatineet yhteydenottoa vammaispalvelutoimistoon. Heillä tuntui olevan tarve puhua ja osaltaan kritisoidakin palveluita ulkopuoliselle henkilölle.

Haastattelusta saatu materiaali oli avartavaa. Haastattelemalla sai parhaan käsityksen erilaisista palvelujen tarpeesta ja niiden vaikutuksesta arkeen. Samalla vahvistui käsitys asiakkaan äänen kuulemisen ja kuuntelemisen tärkeydestä. Ei sosiaalitoimistossa työskentelevä voi tietää vammaisen arjen sujumista pelkän kotikäynnin ja asiakkaan papereissa olevan diagnoosin perusteella. Jokaisen arki on erilaista ja vammaisen suhtautuminen ulkopuoliseen apuun vaihtelee. Mieleeni jäi yhden haastateltavan toteamus keskusteltaessa palvelusuunnitelman tarpeesta ”.. mä olen sen verran itsepäinen et mä yritän ens itte ja kattoo sitten tuen...” Hänellekin palvelusuunnitelman laatimisella olisi voitu kartoittaa mahdolliset tukimuodot, joista hänellä ei välttämättä ollut itse tietoa. Palvelusuunnitelman laatiminen voi mielestäni toimia myös tiedon lisääjänä vammaiselle. Vammaisen voi tyytyä nykyisiin palveluihin, tietämättä mitä muita palveluja hänellä olisi mahdollista saada. Tiedottamisen ja neuvonnan lisäämisellä saataisiin nähdäkseni enemmän ja laadukkaampia palvelusuunnitelmia.

Tämän opinnäytetyön tekeminen vahvisti valmiuksiani palvelusuunnitelman tekemiseen. Erityisesti haastattelujen tekeminen auttoi hahmottamaan konkreettisesti sen, että palvelusuunnitelma koskee vammaisen elämän kaikkia osa-alueita. Raija Mansikkamäen sanoin ”Palvelusuunnitelmalomake on tyhjä kirja, johon kirjoitetaan jonkun oikea elämä.”

LÄHTEET

Ahola, S. & Konttinen, J-P. 2009. Uudistuva vammaispalvelulaki. Oikeus henkilökohtaiseen apuun vahvistuu. Vaasa. Assistentti. info.

Akaan-Penttilä, E. 2004. Pomo-opas. Pieksämäki. Kynnys ry.

A 759/1987 Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. [Viitattu 21.10.2009.] Saatavissa www.finlex.fi

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittavalle tutkijalle. Juva. PS-kustannus.

Haarni, I. 2006. Keskenikäistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Helsinki. Stakes. Raportteja 6/2006. [Viitattu 18.12.2009.] Saatavissa <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R6-2006-VERKKO.pdf>.

Heinonen, M. 2006. Sata tarinaa pulasta ja avusta. Teoksessa Heinonen, M. & Saraste, H. (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. Helsinki. HAJ-projekti, Kynnys ry.

Heinonen, M. & Nurmi-Koikkalainen P. 2006. Kolme väylää pitkin hyvään lopputulokseen. Teoksessa Heinonen, M. & Saraste, H. (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. Helsinki. HAJ-projekti, Kynnys ry.

Heiskanen, M-L. 2008. Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kaksi vuosikymmentä suomalaisessa vammaispolitiikassa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. [viitattu 15.10.2009]. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R10-2008-VERKKO.pdf>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu. Tammi.

Joensuu, A. Vammaispalveluverkosto- hanke 2007–2009. Väli raportti ajalta 1.1.2008–30.9.2008.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki. WSOY.

Könkkölä, K. 2006. Itsenäisen elämän maiminnousu Suomeen. Teoksessa Heinonen, M. & Saraste, H. (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. Helsinki. HAJ-projekti, Kynnys ry.

L 556/2005 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista. [Viitattu 18.12.2009.] Saatavissa www.finlex.fi

L 821/2000 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. [Viitattu 18.12.2009.] Saatavissa www.finlex.fi

L 981/2008 Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta. [Viitattu 5.10.2009.] Saatavissa www.finlex.fi

L 11.5.2007/570. Laki vammaisuuksista. [Viitattu 5.1.2010.] Saatavissa www.finlex.fi

L 1982/710. Sosiaalihuoltolaki. [Viitattu 21.12.2009.] Saatavissa www.finlex.fi

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. [Viitattu 21.12.2009.] Saatavissa www.finlex.fi

Nurmi-Koikkalainen, P. 2009. Välttämätön apu elämisen mahdollistajana, Näkökulmia vaikeavammaisten henkilöiden asumiseen ja apuun. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Pesola, K. 2009. Esteettömyysopas - mitä, miksi, miten. Invalidiliitto

Pokeva eli Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien verkostoitunut vammaistyön kehittämisyksikkö-hanke. 2009. Yksilöllisen palvelusuunnittelun toimintamalli kehitysvammahuollossa ja vammaispalveluissa. [Viitattu 7.1.2010.] Saatavissa <http://www.eskoo.fi/documents/Yksilöllisen%20palvelusuunnittelun%20toimintamalli.pdf>

Räty, T. 2003. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Pieksämäki. Kynnys ry.

Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

KYSELY HENKILÖKOHTAISTEN AVUSTAJIEN TYÖNANTAJILLE SATAKUNNASSA / kartoitus 2009

Henkilökohtaisen avun keskus = Seudullinen keskus, joka mahdollistaisi monipuolisen tuen sekä **vaikeavammaisille työntantajille** että **avustajille**. Keskus helpottaisi **kuntien vammaispalveluista** vastaavan henkilöstön työtä ja auttaisi heitä toiminnan järjestämisessä kustannustehokkaasti. HA-keskus voisi auttaa avustajan ja sijaisen rekrytinnissa, palkanmaksussa ja muissa hallinnollisissa asioissa sekä tarjoaisi koulutusta, ohjausta ja neuvontaa.

TAUSTATIEDOT

1. Ikä _____

2. Sukupuoli

- ☐ nainen
☐ mies

3. Asuminen

- ☐ omassa asunnossa
☐ yksin
☐ puolison/perheen kanssa
☐ palvelutalossa
☐ vanhempien luona
☐ muu asumismuoto, mikä? _____

4. Kotikunta _____

PALVELUSUUNNITELMA

5. Onko Teille laadittu palvelusuunnitelma?

- ☐ ei
☐ en tiedä
☐ kyllä, Palvelusuunnitelma on tarkistettu/ päivitetty viimeksi (vuosi) _____

Olitteko itse paikalla kun palvelusuunnitelma tehtiin?

- ☐ kyllä
☐ en

Haluatteko, että Teidän kanssanne tehdään palvelusuunnitelma?

- ☐ kyllä
☐ en

AVUNTARVE tällä hetkellä

6. Henkilökohtaisen avun järjestämistavat tällä hetkellä

- ☐ henkilökohtaisen avustajan palveluja _____ h/viikossa
☐ saan omaishoitajan palveluja _____ h/viikossa

- ☐ saan kotihoidosta apua _____ h/viikossa
- ☐ käytössäni on palveluseteli tai maksusitoumus, jolla voin hankkia palvelun yksityiseltä palveluntuottajalta
- ☐ muu, mikä _____

7. Mihin tarkoitukseen olette käyttänyt henkilökohtaisen avustajan palveluja?

- ☐ päivittäisten asioiden hoitaminen kotona
  - ☐ kodin ulkopuolisessa asiainnissa avustaminen
  - ☐ sosiaalisen elämän ylläpidossa avustaminen
  - ☐ opiskelu
  - ☐ työ
  - ☐ harrastukset
  - ☐ yhteiskunnallinen osallistuminen (esim. järjestötoiminta)
  - ☐ muu, mikä?
- _____

8. Kuinka monta kuukausipalkkaista / ja montako tuntipalkkaista avustajaa Teillä on?

_____ kuukausipalkkaista ja/tai _____ tuntipalkkaista

- ☐ Avustajapalvelu on hankittu yksityiseltä palveluntuottajalta

9. Kuinka pitkään olette käyttänyt henkilökohtaisen avustajan palveluita?

_____ vuotta _____ kuukautta

10. Koetteko saavanne tarpeeksi henkilökohtaisen avustajan palveluita?

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en osaa sanoa

Jos koette tarvitsevanne lisää henkilökohtaisen avustajan palveluita, niin kuinka paljon ja mihin kysymyksessä 7 mainittuun tarkoitukseen?

_____ tuntia viikossa/ _____ kertaa viikossa

Mihin tarkoitukseen? _____

11. Saatteko korvausta jonkin vakuutuslain perusteella avustajan palkkaukseen?

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en osaa sanoa

Mikäli saatte korvausta, niin minkä vakuutuslain perusteella se on teille myönnetty?

_____

TYÖNANTAJUUS

12. Kenen toimesta työnantajalle kuuluvat tehtävät on hoidettu?

Tehtävä	itsenäisesti tai avustajan avulla	kunnan työntekijä on hoitanut	omainen hoitanut	edunvalvoja hoitanut	tilitoimisto hoitanut	avustaja hoitanut	muu, kuka?
Avustajan etsiminen/valinta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työsopimuksen tekeminen/päättäminen/purkaminen/koeaika	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pakolliset vakuutukset (työeläke, tapaturma, työttömyys)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työterveyshuolto	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Palkanlasku	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kustannusten laskuttaminen kunnasta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Palkan maksaminen työntekijälle	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verojen maksaminen verottajalle	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lomien laskeminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Perehdyttäminen ja neuvonta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaisten hankkiminen (vuosilomat, sairauspoissaolot, äitiys- ja vanhempainvapaat ym.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sairausvakuutuskorvausten hakeminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työtehtävien ja työvuorolistojen laatiminen/poikkeamista sopiminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työajoista huolehtiminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Onko työnantajana toimiminen aiheuttanut Teille vaikeuksia seuraavilla alueilla?

Tehtävä	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan	Käyttäisin HA-keskuksen palveluita, jos se olisi mahdollista
Avustajan etsiminen/valinta	☐	☐	☐	☐	☐
Työsopimuksen tekeminen/päättäminen/purkaminen/koeaika	☐	☐	☐	☐	☐
Pakolliset vakuutukset (työeläke, tapaturma, työttömyys)	☐	☐	☐	☐	☐
Työterveyshuolto	☐	☐	☐	☐	☐
Palkanlasku	☐	☐	☐	☐	☐
Kustannusten laskuttaminen kunnasta	☐	☐	☐	☐	☐
Palkan maksaminen työntekijälle	☐	☐	☐	☐	☐
Verojen maksaminen verottajalle	☐	☐	☐	☐	☐
Lomien laskeminen	☐	☐	☐	☐	☐
Perehdyttäminen ja neuvonta	☐	☐	☐	☐	☐
Sijaisten hankkiminen (vuosilomat, sairauspoissaolot, äitiys- ja vanhempainvapaat ym.)	☐	☐	☐	☐	☐
Sairausvakuutuskorvausten hakeminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työtehtävien ja työvuorolistojen laatiminen/poikkeamista sopiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työajoista huolehtiminen	☐	☐	☐	☐	☐

14. Oletteko koskaan joutunut lomauttamaan työntekijöitänne?

- ☐ kyllä
☐ ei

Mikäli olette joutuneet lomauttamaan työntekijöitänne joskus, mikä on ollut syy lomautukseen?

---

15. Oletteko halukas osallistumaan koulutukseen koskien henkilökohtaista avustaja - järjestelmää sekä työnantajana toimimista?

- ☐ kyllä
- ☐ ei

Mikäli olisitte halukas osallistumaan koulutukseen, mitä toivoisitte sen sisältävän?

AVUSTAJAN HANKKIMINEN

16. Mitä kautta olette hakenut avustajia?

- ☐ työvoimatoimisto
- ☐ sosiaalitoimisto
- ☐ lehti-ilmoitus
- ☐ internet-ilmoitus
- ☐ muu ilmoitus
- ☐ avustajavälitys, mikä? _____
- ☐ muu, mikä? _____

17. Avustajan sairastuessa tai muusta syystä ollessa poissa, kuinka sijaisen saaminen on hoidettu?

---

18. Onko mielestänne tarvetta keskittää henkilökohtaisen avun järjestämiseen liittyviä palveluja yhteen (henkilökohtaisen avun keskus)?

- ☐ kyllä
- ☐ ei

Mitä palveluita toivoisitte henkilökohtaisen avun keskuksen tarjoavan (rastita kolme mielestäsi tärkeintä)?

- ☐ Avustajien rekrytointi
- ☐ Koulutusta avustajille
- ☐ Sijaisvälitystoiminta akuutteihin tarpeisiin ja lomituksiin
- ☐ Hallinnolliset palvelut (esim. palkkahallinto, vakuutukset, työterveys)
- ☐ Neuvonta ja ohjaus (mm. arjen muuttuvat tilanteet, työnantajan haasteet, juridiset kysymykset ja johtaminen)
- ☐ Neuvonta työsuojeluasioissa
- ☐ Vertaistukea
- ☐ Koulutusta
- ☐ Työnohjausta
- ☐ Muuta, mitä? _____

19. Mitä muuta aiheeseen liittyvää haluaisitte kertoa?

---

20. Kysymyksiin vastasi

- ☐ työnantaja itse
- ☐ työnantaja henkilökohtaisen avustajan tuella
- ☐ työnantaja ulkopuolisen avustajan tuella
- ☐ omainen
- ☐ muu _____

Kiitos vastauksestanne!

Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Voitte vastata anonyymisti, jolloin henkilöllisyytenne ei tule tietoomme.

Jos haluatte, että vastauksenne johtaa yhteydenottoon kunnan puolelta esim. palvelusuunnitelman laatimiseksi tai muissa asioissa, olkaa hyvä ja antakaa yhteystietonne :

Nimi:

Osoite ja puhelinnumero / sähköposti:

Kyllä kiitos, osallistun HA-kyselyyn tai haastatteluun!

Ole hyvä, vastaa kysymyksiin **1 tai 2**

ja täytä lomakkeeseen yhteystietosi

1) Haluan vastata kyselyyn kirjallisesti

☐ sähköpostilla   **tai**   ☐ palauttamalla vastaukseni kirjekuoressa

2) Haluan, että opiskelija täyttää kanssani kyselylomakkeen

☐ kotona   **tai**   ☐ vammaispalvelutoimistossa **tai**

☐ vastaan kyselyyn puhelimessa

Nimi _____

Katuosoite _____

Postinumero _____

Postitoimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Sähköposti _____

☐ En nyt halua osallistua kyselyyn, mutta olen kiinnostunut käyttämään
jatkossa henkilökohtaisen avun keskuksen palveluita

Pyydämme palauttamaan kyselylomakkeen täytettynä palautuskuoressa. **Jos
tarvitset apua kyselyn täyttämisessä palauta vain tämä, niin otamme
Sinuun yhteyttä.**

Palautus: Vammaispalveluverkosto –hankkeen osoitteeseen oheisessa
palautuskirjekuoressa viimeistään 31.3.2009.

Vastaamalla **SINÄ VAIKUTAT HENKILÖKOHTAISEN AVUN
JÄRJESTÄMISTAPAAN SATAKUNNASSA!**

TIEDOTE HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTA JA KYSELYSTÄ**Vaikeavammaisen henkilön oikeus henkilökohtaiseen apuun lakisääteiseksi syksyllä 2009**

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta (981/2008) astuu voimaan 1.9.2009. Henkilökohtaiseen apuun on oikeutettu vaikeavammaisen henkilö, joka tarvitsee välttämätöntä ja toistuvaa apua päivittäisissä toimissa kotona tai kodin ulkopuolella.

Henkilökohtaiseen apuun kuuluu välttämätön avustaminen päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä kotona ja kodin ulkopuolella. Päivittäisiä toimia sekä työtä ja opiskelua varten apua on järjestettävä avustettavan välttämätöntä tarvetta vastaava määrä. Muihin tarkoituksiin on tuntimäärä 1.9.09 lähtien vähintään 10 tuntia kuukaudessa ja vuoden 2011 alusta vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei vähäisempi tuntimäärä riitä turvaamaan välttämätöntä avuntarvetta.

Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaiseta apua sekä palveluasuminen, jos henkilö on tähän oikeutettu. Kunta voi korvata vaikeavammaiselle henkilökohtaisen avustajan palkkakustannukset, antaa palvelusetelin avustajapalveluiden hankkimista varten tai hankkia avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä sektorilta. Kunta voi myös tuottaa tarvittavat avustajapalvelut itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa.

Palvelusuunnitelman merkitys korostuu lakimuutoksen myötä

Henkilökohtaisen avun järjestämistavoista päätettäessä kunnan on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan (981/2008, 8d§)

Henkilökohtaisen avun keskus tulisi tarjoamaan henkilökohtaisen avustajan työnantajille esimerkiksi avustajien välitystoimintaa, tukea, koulutusta ja ohjausta työnantajana toimimiseen sekä avustajille muun muassa koulutusta ja työnohjausta. Vammaispalvelusta avustajapäätöksen saanut avustajan työnantaja voisi halutessaan käyttää yhtä tai useampaa keskuksen palvelua tai hoitaa työnantajatehtävät edelleen itsenäisesti.

Tavoitteena Satakuntaan, Poriin kuntien yhteinen HA-keskus

Alustavien suunnitelmien mukaan Satakuntaan perustettavan keskuksen piti olla yksi kuudesta tänä vuonna käynnistytävästä "pilottikeskuksesta". Mukana Porin kaupungin lisäksi olivat 16 kuntaa Satakunnasta. Edellytyksenä oli, että toiminta käynnistyy RAY:n rahoituksen turvin, mutta rahoitusta ei saatu.

Satakunnassa asioita valmistellaan tekemällä kysely avustajien työnantajille kevään 2009 aikana.

Vammaisjärjestöt ovat perustaneet Sentteri-yhdistyksen

12.1.2009 perustettu **Sentteri** -yhdistys organisoii henkilökohtaiseen apuun liittyviä tukitoimia vaikeavammaisille henkilöille ja jakaa tietoa henkilökohtaisesta avusta ja sen toteutustavoista.

HA-KESKUKSEN VALMISTELUTYÖ – KYSELY AVUSTAJIEN TYÖNANTAJILLE

Vammaispalveluverkosto -hankkeen Satakunnan HA-keskuksen valmistelutyöryhmän edustajina kyselyn ohjauksesta vastaavat Pirjo Alitalo ja Anne Joensuu.

Henkilökohtaisen avun keskuksen valmistelutyön ja suunnittelun tueksi **keräämme tietoa avustajien työnantajina tällä hetkellä toimivilta henkilöiltä**. Kartoitamme työnantajien tarpeita, toiveita ja halukkuutta käyttää henkilökohtaisen avun keskuksen palveluita.

Tiedonkeruu toteutetaan kyselyllä. Voitte valita itsellenne parhaiten sopivan tavon vastata. Jos tarvitsette apua kyselyn täyttämisessä SAMKin kuntoutusohjaajaopiskelijat avustavat siinä. Marianna Jalonen toteuttaa kyselyn porilaisille ja Anne Mäenpää muissa Satakunnan kunnissa asuville.

Tarvitsemme apua! Vastaamalla kyselyyn voit auttaa ja vaikuttaa samalla henkilökohtaisen avun järjestämistapaan Satakunnassa.

Kysely toteutetaan maaliskuun huhtikuun aikana 2009.

Apunne on meille erittäin tärkeää keskuksen palveluita suunniteltaessa. Annamme mielellämme lisätietoja selvityksestä.

Kiitos yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

TIEDOTE HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTA JA KYSELYSTÄ

Vaikeavammaisen henkilön oikeus henkilökohtaiseen apuun lakisääteiksi syksyllä 2009

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta (981/2008) astuu voimaan 1.9.2009. Henkilökohtaiseen apuun on oikeutettu vaikeavammainen henkilö, joka tarvitsee välttämätöntä ja toistuvaa apua päivittäisissä toimissa kotona tai kodin ulkopuolella.

Henkilökohtaiseen apuun kuuluu välttämätön avustaminen päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä kotona ja kodin ulkopuolella. Päivittäisiä toimia sekä työtä ja opiskelua varten apua on järjestettävä avustettavan välttämätöntä tarvetta vastaava määrä. Muihin tarkoituksiin on tuntimäärä 1.9.09 lähtien vähintään 10 tuntia kuukaudessa ja vuoden 2011 alusta vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei vähäisempi tuntimäärä riitä turvaamaan välttämätöntä avuntarvetta.

Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaista apua sekä palveluasuminen, jos henkilö on tähän oikeutettu. Kunta voi korvata vaikeavammaiselle henkilökohtaisen avustajan palkkakustannukset, antaa palvelusetelin avustajapalveluiden hankkimista varten tai hankkia avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä sektorilta. Kunta voi myös tuottaa tarvittavat avustajapalvelut itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa.

Palvelusuunnitelman merkitys korostuu lakimuutoksen myötä

Henkilökohtaisen avun järjestämistavoista päätettäessä kunnan on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan (981/2008, 8d§)

Henkilökohtaisen avun keskus tulisi tarjoamaan henkilökohtaisen avustajan työnantajille esimerkiksi avustajien välitystoimintaa, tukea, koulutusta ja ohjausta työnantajana toimimiseen sekä avustajille muun muassa koulutusta ja työnohjausta. Vammaispalvelusta avustajapäätöksen saanut avustajan työnantaja voisi halutessaan käyttää yhtä tai useampaa keskuksen palvelua tai hoitaa työnantajatehtävät edelleen itsenäisesti.

Tavoitteena Satakuntaan, Poriin kuntien yhteinen HA-keskus

Alustavien suunnitelmien mukaan Satakuntaan perustettavan keskuksen piti olla yksi kuudesta tänä vuonna käynnistyvästä ”pilottikeskuksesta”. Mukana Porin kaupungin lisäksi olivat 16 kuntaa Satakunnasta. Edellytyksenä oli, että toiminta käynnistyy RAY:n rahoituksen turvin, mutta rahoitusta ei saatu.

Satakunnassa asioita valmistellaan tekemällä kysely avustajien työnantajille kevään 2009 aikana.

Vammaisjärjestöt ovat perustaneet Sentteri-yhdistyksen

12.1.2009 perustettu **Sentteri** -yhdistys organisoii henkilökohtaiseen apuun liittyviä tukitoimia vaikeavammaisille henkilöille ja jakaa tietoa henkilökohtaisesta avusta ja sen toteutustavoista.

HA-KESKUKSEN VALMISTELUTYÖ – KYSELY AVUSTAJIEN TYÖNANTAJILLE

Vammaispalveluverkosto –hankkeen Satakunnan HA-keskuksen valmistelutyöryhmän edustajina kyselyn ohjauksesta vastaavat Pirjo Alitalo ja Anne Joensuu.

Henkilökohtaisen avun keskuksen valmistelutyön ja suunnittelun tueksi keräämme tietoa avustajien työnantajina tällä hetkellä toimivilta henkilöiltä. Kartoitamme työnantajien tarpeita, toiveita ja halukkuutta käyttää henkilökohtaisen avun keskuksen palveluita. Tiedot kerätään kyselyllä. Kysely toteutetaan vastaajan valitsemalla tavalla. Tässä avustavat Satakunnan ammattikorkeakoulun kaksi kuntoutusohjaajaopiskelijaa.

Tarvitsemme apua henkilökohtaisten avustajien työnantajien tavoittamisessa. Ohessa on henkilökohtaisten avustajien työnantajille postitettavat kirjekuoret. Toivomme teidän postittavan kirjeet asiakkaillenne **viikon 10 aikana**. Kysely toteutetaan maaliskuun alkuun 2009.

Annamme mielellämme lisätietoja selvityksestä. Apunne on meille tärkeä ja mahdollistaa työnantajien näkemysten esille saamisen henkilökohtaisen avun keskuksen palveluita suunniteltaessa. Kartoituksesta selvinnee mm. palvelusuunnitelmien tekemisen tarpeita. Kyselyn yhteenvedon tekemisen jälkeen saatte raportin käyttöönne.

Kiitos yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

TEEMAHAASTATTELU

Mikä palvelusuunnitelma on?

”Palvelusuunnitelma antaa mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa itseään koskevien palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen. **Palvelusuunnitelman lähtökohtana on asiakkaan näkemys omasta palvelutarpeestaan.** Palvelusuunnitelman tavoitteena on kuvata ne toiminnot ja asiat, joita henkilö haluaa tehdä, mutta joita hän ei kykene ilman apua, tukea tai muita toimenpiteitä toteuttamaan vammansa tai pitkäaikaisen sairautensa johdosta. Suositeltavaa on, että henkilön omat tavoitteet ja näkemykset tulevat selville.” (Nurmi- Koikkalainen, P. 2009)

Haastattelun runko

Taustatiedot

- Mitä sinun mielestäsi omin sanoin kerrottuna palvelusuunnitelma on?
- Mitä palveluita tällä hetkellä saat?

Elämisen eri osa-alueet, miten toimivat arjessa?

Kotona

- ☐ Miten hoituvat kotityöt esim. ruuanlaitto, siivous, pyykinpesu yms.? Ja muut kotona tapahtuvat toiminnot esim. peseytyminen, siirtymistilanteet?

Kodin ulkopuolella

- Kaupassakäynti
- Työssäkäynti tai opiskelu?
- Yhteydenpito sukulaisiin ja ystäviin eli miten pääsee tapaamaan toisia?
- Mitä harrastuksia on?
- Matkustaminen, miten toteutuu erilaiset matkat? Onko matkailut?

Mitä tekisit jos sinulla olisi siihen mahdollisuus esim. henkilökohtaisen avustajan tuen avulla? Millaisia toiveita sinulla on tulevaisuuden suhteen?

Onko palvelusuunnitelma vastannut tarpeitasi onko siitä todella ollut hyötyä?

Mitä ajattelisit palvelusuunnitelman hyödyllisyydestä sinulle?